

Sborník literární soutěže Univerzity 3. věku UTB Zlín

Knihovna Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně

2010

Sborník literární soutěže Univerzity 3. věku UTB Zlín

Knihovna Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně

2010

Poděkování

Na tomto místě chceme poděkovat všem zúčastněným, kteří si našli čas a přispěli svými vzpomínkami do této literární soutěže. Dále děkujeme porotě, která příspěvky hodnotila a to ve složení:

Mgr. Ing. Jarmila Hřebíčková

Mgr. Svatava Navrátilová Ph.D.

Ing. Miroslava Veselá

doc. PhDr. Miroslav Zelinský CSc.

Bc. Lenka Žáčková

Tento sborník slouží jako interní materiál pro účely Knihovny UTB. Sborník není veřejnou prezentací Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Příspěvky ve sborníku byly korigovány po gramatické a formální stránce. Fotografie a obrazový materiál využitý ve sborníku pochází od přispěvatelů do sborníku, kteří účastí v soutěži akceptovali zveřejnění svých materiálů včetně obrazových příloh.

Fotografie využité z jiných zdrojů:

FELIX O. Masarykovo škola Zlín. Masaryk School, Zlin, with NE town panorama. 1930s Postcard, posted 1942. In *Flickr* [online]. January 1, 2010. CC Some rights reserved [cit. 2010-09-07]. Dostupné z WWW:<<http://www.flickr.com/photos/sludgeulper/4233167008/>>.

FELIX O. Masarykovo Skola, Zlin. Postcard 1933. In *Flickr* [online]. January 7, 2010. CC Some rights reserved [cit. 2010-09-07]. Dostupné z WWW:
<<http://www.flickr.com/photos/sludgeulper/4254100379/>>.

FELIX O. Zlín Aerial view of Zalesna suburb looking back towards Zlin 1930s postcard. In *Flickr* [online]. January 7, 2010. CC Some rights reserved [cit. 2010-09-07]. Dostupné z WWW:
<<http://www.flickr.com/photos/sludgeulper/4254866266/>>.

Obsah

Jak si pamatuji základní školu, vzpomínka na nejoblíbenějšího učitele	7
<i>Ladislava Hradilová</i> : Vzpomínání na školní léta v základní škole.....	8
<i>Marie Nevělíková</i> : Povídání o velké nůši drobností	11
<i>Marie Tejklová</i> : Moje vzpomínky na dětství, školní léta, učitele aneb Alkohol a děti.....	15
<i>Jan Kaňka</i> : Jak si pamatuji základní školu, vzpomínka na nejoblíbenějšího učitele	20
Mé vzpomínky na mládí v baťovském domku.....	28
<i>Věra Štefková</i> : Mé vzpomínky na mládí v baťovském domku	29
<i>Jana Dostálová</i> : Vzpomínka na dětství a mládí v baťovském domku na Letné	32
<i>Zdena Pomazalová</i> : Mé vzpomínky na mládí v baťovském domku	39
<i>Ljuba Novotná</i> : O baťovském jednodomku ve Zlíně	42
<i>Ota Hofmann</i> : Život v baťovském domku	45
<i>Alexia Slováková</i> : Moje rodné město Zlín	51
<i>Květoslava Bernátková</i> : Zlínská architektura – Baťovský jednodomek	53
<i>Ludmila Novotná</i> : Architektura, která je mi blízká - Kolektivní dům ve Zlíně.....	54
Osobní dovětek	57

Úvodní slovo

Když jsme v Knihovně Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně vyhlásili literární soutěž pro studenty Univerzity 3. věku, bylo to přijato s poměrně velkým nadšením. Představa, že sepíšu své vzpomínky, a tak dám na papír něco, co si určitě s radostí jednou přečtou vnuci, byla lákavá. Na ceně takového vyprávění hodně přidá i sám čas.

Během jara však příspěvky do knihovny nepřicházely. Dobrá předsevzetí o psaní vzpomínek musela ustoupit rodinným povinnostem dědečků a babiček, i povinnostem školním, zdravotním strastem a nenadálým událostem. Ale nakonec se přece jen několik statečných do práce pustilo. Z původně zadaných šesti témat oslovily naše studenty jen témata tři:

- Jak si pamatuji základní školu, vzpomínka na nejoblíbenějšího učitele
- Mé vzpomínky na mládí v baťovském domku
- Jak si pamatuji rok 1968 a intervenci vojsk Varšavské smlouvy v našem městě (obci)

Poslední téma však není ve sborníku zastoupeno, protože jediná účastnice, která si ho zvolila, svou práci do uzávěrky soutěže neodevzdala – snad tedy někdy příště. Zato téma školy a oblíbeného učitele oslovilo 4 autory a své mládí v baťovském domku popsaly 3 autorky.

Všechny práce jsou napsány čtivě, vtipně a moudře. Bylo těžké z nich ukázat na jednu a říci, že je nejlepší. Kromě toho, že rozhodnout vůbec, bylo těžké, lišil se navíc názor profesionální a laické části poroty. Zatímco laická část (účastníci z knihovny a vedení kursů U3V) hodnotila čtivost a kompaktnost textu a kladla také podvědomě akcent na to, jak dobře souzní práce se zadáním, profesionální část (dva vyučující z FMK, Mgr. Navrátilová a doc. Zelinský) hodnotila půvab použitého jazyka a také odvahu přesáhnout zadané téma originálním pojetím. Nakonec byl vybrán jeden vítězný příspěvek z prvního a jeden ze druhého tématu. Najdete je mezi ostatními. Z prvního tématu byla porotou jako vítězná vybrána práce *Jana Kaňky*, ze druhého *Jany Dostálové*.

Vedoucí kursů, Mgr. Ing. Jarmila Hřebíčková (rovněž členka poroty), chce navíc vyslovit v souvislosti s uveřejněním příspěvku paní *Zdeny Pomazalové* (druhé téma) velké díky za její časté literární aktivity, kterými popularizuje univerzitu třetího věku.

Protože zaznamenání vzpomínek pamětníků se stalo cílem i obsahem tohoto sborníku, přidali jsme k soutěžním pracím s přispěním Akad. arch. Jiřího Svobody také několik upravených textů původních seminárních prací z kursů, kde přednášel. Jsou připojeny na závěr. Díky tomu, že osobní vzpomínání na život v baťovském bydlení zaujalo pro seminární práce hned několik kursistů, získali jsme 4 milé vzpomínky na život v baťovském domku a závěrem ještě přidáváme originální vzpomínku na Kolektivní dům.

Ing. Miroslava Veselá,
sestavovatelka sborníku

**Jak si pamatuji základní školu,
vzpomínka na nejoblíbenějšího učitele**

Ladislava Hradilová: Vzpomínání na školní léta v základní škole

Když si vzpomenu na svá školní léta na základní škole, podléhám jakémusi sentimentu a nostalgii. Je to už velmi dávno a přesto, některé vzpomínky jsou skutečně jako živé. Moje základní Alma mater byla škola Komenského na Zálešné. Byly to vlastně dvě souběžné budovy z červených cihel, typického zlínského funkcionalistického stavebního slohu, mezi nimiž se zelenal trávník se spojovacím chodníčkem mezi oběma budovami. První budova byla nižšího stupně, do protější budovy se již chodilo do měšťanky. Však jsme také, zvláště my, prvňáci, s respektem vzhlíželi ke starším spolužákům.

Vzpomínám si skoro s dojetím na svůj první školní den v roce 1947. Maminky nás přivedly a posadily do lavic, z tabule se na nás usmívala kresba paní učitelky Ryšánkové, která představovala umně ztvárněnou školní budovu barevnými křídami a k ní se hrnoucí zástup vzdělánichtivých dětí. Skutečnost se trošku lišila od radostné ilustrace, protože někteří přišli v slzách a někteří, zvláště kluci, se znechuceným výrazem ve tvářích, protože končila etapa divokého lítání po ulicích Padělek, Zálešné a Nábřeží, kde až doposud trávili všechn svůj čas. Ale naopak zas většina ukázněných holčiček přišla ve svátečních šatečkách, učesaná podle tehdejší módy na „kohouta“, který byl na temeni hlavy ozdoben větší, či menší mašlí, nebo aspoň zavírací sponkou. Dnešní děti by se asi zasmály tehdejšímu způsobu oblékání. Byli jsme válečná generace a první poválečné roky nebyla móda to hlavní, na co by rodiče mysleli. Nebylo výjimkou, že jsme chodili v teplákových soupravách, i když nebyl tělocvik, děvčata nenosila kalhoty, ale šaty a na nich ještě zástěrku s kanýry, vzadu uvázanou na mašle. Na co ale vzpomínám zvláště ráda, to byly cvičky. I když by se dalo předpokládat, že mají být na cvičení, byly to vlastně přezůvky, ve kterých jsme trávili čas ve škole. Byly z velmi tenké a měkké černé kůže a vpředu na nártu měly do půlkruhu všitou takovou černou gumu, aby se cvička přizpůsobila nožce. Jejich vlastností bylo to, že na lesklých, červeně natřených chodbách se z nich stávaly brusle, a tak místo chůze jsme se o přestávkách klouzali. Mne na chodbách nejvíc fascinovaly malé fontánky na pití. Pitný režim ale tehdy ještě nikdo tolik nezdůrazňoval a tak nám u těchto atraktivních předmětů pobyt většinou zakazovali. Aktovku jsme měli většinou z papíru a v ní každý opatroval svou první knížku „Poupata“, krásně ilustrovanou naducanými dětičkami a postavičkami ilustrátorky Kvěchové. Nebylo tehdy zvykem, aby děti před začátkem školní docházky uměly už nějaká písmena, nebo číslice. Všecko jsme se měli dozvědět až ve škole. První tahy písmen zkoušely naše dětské ruce nejprve na malých tabulkách křídami, pak teprve tužkou do sešitů. Velký pokrok nastal, když jsme směli psát už pery, namáčenými do inkoustu, který byl na každé lavici naléván do kalamářů! Byly to často velké peripetie, když špička na násadce neposlouchala a rozdvajila se v načepýřenou vidličku, ze které stekla velká modrá kaňka přímo do bílého sešitu a byla důvodem k rodičovskému pohlavku, nebo k absenci tolik vytouženého razítka od paní učitelky, nebo nalepené zlaté hvězdičky. Krásným předmětem v aktovkách byl také dřevěný penál, jehož víčko se otvíralo posouváním v drážce, provázeno často zvukem, podobným velikonoční hrkačce, zvláště při hromadném použití celé třídy. Podle vnitřku tohoto penálu

nás učitelé rozdělovali na mazaly – to když bylo pouzdro samá inkoustová kaňka – a na pečlivky, když byl uvnitř kromě pera, násadky, špiček a tužky ještě také hadřík na utírání špičky.

Prokousávali jsme se postupně labirintem abecedy, psaním písmen i číslic a s kyticí paní učitelce jsme si nesli domů první vysvědčení, krasopisně napsané perem, jelikož jsme ještě tehdy nic nevěděli o strojích psacích, natož o psaní na počítači.

Učitelé byli pro nás, tehdejší děti, velkými autoritami. Někteří z nich byli naši oblíbenci už tehdy, v dětských letech, ale plně zhodnoceni jsou vlastně až teď, kdy na ně vděčně vzpomínáme, sami už se zkušenostmi s výchovou dětí a vnoučat. Nejvíce vzpomínám na úžasného učitele a člověka – pana učitele Lidmilu. Jeho dobráckou kulatou tvář dokresloval laskavý slovní projev a housle, které měl ve třídě vždy po ruce. Snažil se nám vštípit lásku a úctu k národní písni a hudbě vůbec a skutečně se mu to u některých vnímavých dětí i podařilo. Mluvil krásnou, spisovnou češtinou s trošku tvrdším „l“, užívaném ve zlínském dialektu. Nevzpomínám si, že by musel někdy křičet, měl přirozenou autoritu.

Z žen, které nás učily a na které také nejde zapomenout, to byla paní učitelka Trombíková. Její trpělivost byla bezmezná, i když jsme už nebyli poslušní prvňáčci, ale osmáci, pubescenti, kteří se často starali, aby jí přibývaly vrásky na čele. Ona byla takový ten mateřský typ s pochopením pro všechny naše pubertální nectnosti, které řešila bez zbytečných poznámek rodičům, ale účinně přímo ve třídě. Snažila se i z těch největších ignorantů dostat nějakou tu vědomost, aby nemusela rozdávat špatné známky. Byla neocenitelná zvláště v době našich závěrečných zkoušek, které jsme museli tehdy v osmých třídách skládat při odchodu ze školy. Byla to taková malá maturita s písemnými i ústními zkouškami před komisí a to z hlavních předmětů a jednoho volitelného. Paní učitelka nám v té atmosféře nervozity vytvářela oázu klidu a pomáhala nám zbavovat se trémy, když jsme stáli před komisí se zpocenými dlaněmi a třesoucími se koleny. Nevím ani, jestli jsme jí dali někdy dostatečně najevo, jak ji máme rádi. Velkou autoritu měl i pan učitel Hloušek v naší páté třídě. Kromě zajímavého vyučování na nás působil svou úpravností a kultivovaností, vždy pečlivě upraven v saku a s vázankou.

Za zmínku ještě stojí moje vzpomínka na školní svačiny. Myslím, že naši rodiče si po válce nedělali nějaké starosti s nutriční hodnotou chystané svačinky, a o pestrosti svačin také nemohla být řeč. Každou přestávku jsme rozbalili krajíc chleba, namazaný máslem nebo sádlem, v lepším případě ještě i jablko. Revoluce ve svačinách nastala, když se ve škole zavedlo prodávání mléka a housek. Nebyl to také žádný zázrak, ale aspoň po těch krajících s máslem příjemná změna. Občas jsme v průběhu školního roku byli vyzváni, abychom si přinesli z domova lžičku a to znamenalo, že dostaneme ve škole rybí tuk, čímž mělo být podpořeno naše zdraví. Považovali jsme všichni za hrdinství ten odporný olej polknout a celý den třída páchla po rybách. Někteří svůj odpor nepřekonali a svou dávku zdraví nalévali do kalamářů, ale i inkoust odmítal spojit se v jednolitou tekutinu a nabýval pak zvláštních vlastností. Zvlášť významná událost byla také hromadné očkování ve třídě. Všichni jsme stáli

v řadě s obnaženým ramenem, někteří výrazně pobledlí při spatření injekční jehly, ale tvářit se hrdinsky bylo úkolem všech.

V mé mysli se rojí spousta dalších vzpomínek na to krásné idylické období. Tak snad ještě za zmínku stojí vzpomenout na naše školní výlety, které byly typické zpíváním v autobuse, loupáním vajec vařených na tvrdo a plechovými krabicemi s upečeným piškotem – „cvibochem“, jak se mu říkalo. Bylo to takové unifikované vybavení na den výletu.

Jak jsem se už na začátku zmínila, to vzpomínání vyvolává malou nostalgii z toho, že je to čas už nenávratně vzdálený, ale zároveň i pocit, že tím, že se vracíme do dětství, malinko omládneme.

Ladislava Hradilová, Hulín, Višňovce
červen 2010

Marie Nevěliková: Povídání o velké nůši drobnosti

**„Žák není nádoba, která se má naplnit, nýbrž pochodeň, která se má zažehnout.“
Empedokles.**

Myslím, že takto nějak podobně chápal učení i můj první učitel na základní škole v Salaši, pan Oldřich Tihelka.

Psal se rok 1960, kdy mě moji rodiče poprvé zavedli do místní jednotřídky. Pravda, tehdy jsme našeho učitele oslovovali, soudruh učitel, ale to nám, alespoň myslím, na kouzlu našeho dětského období nic neubírá.

Ve třídě se učily čtyři ročníky a často se stávalo, že ti starší doučovali mladší. S úsměvem na tváři vzpomínám na hodiny hudební výchovy. Všichni jsme si stoupli před tabuli a pan učitel nám hrál na housle. Pakliže se našel někdo, kdo nevěnoval zpěvu dostatečnou pozornost, byl ztrestán mírným švihnutím smyčcem. Velký důraz kladl náš pan učitel na výuku národních písní. Jsem přesvědčena, že většina z nás si je pamatuje a prozpěvuje dodnes.

O přestávkách, často jsme společně hrávali na chodbě kuličky či jiné hry.

Náš pan učitel uměl být občas i přísný, ale já myslím, že důraznější pokárání, bylo pro nás jen ku prospěchu.

Tady mě napadají moudrá slova z pera Francisca de Goya

„Povolnost, přílišná shovívavost a hýčkáni dělají z dětí tvory rozmarné, vzpurné a domýšlivé, mlsné, líné a nesnesitelné. Vyrastou a zůstávají dětmi.“

Podstatným zůstává, že nás náš první učitel dokázal dostatečně připravit nejen do dalších školních let, ale především do života. S odstupem času si uvědomuji, že to pro něj nebylo zase tak úplně jednoduché.

Byli jsme totiž takové děti přírody. Řekla bych, že jsme vyrůstali v naprosté volnosti a souznění s přírodou.

Naši rodiče na nás moc času neměli. Kromě práce v družstvu či v továrně, většinou všichni měli na starosti ještě své vlastní hospodářství. Práce na poli byla od jara až do zimy. Pochopitelně, že jsme museli v domácnosti nebo i na poli s nějakou lehčí prací vypomáhat. Když přišlo například období sečení a sušení sena či otavy, pomáhali jsme při hrabání a obracení čerstvě pokosené trávy a na večer pak, za dozoru starších, skládali uschlé seno do kopek. To proto, aby nepromoklo, ale též proto, aby se zapařilo. Kopky, pro nás děti, však splňovaly i jinou funkci. Používali jsme je často ke hrám, ale rovněž tak to býval pro nás i úkryt před kapkami deště.

Tu bylinnou vůni, deštěm smáčeného sena, budu snad cítit napořád.

Nebyli to však pouze rodiče a učitel, kteří nás vedli k poznání, že: „*bez práce nejsou koláče*“, ale rovněž i naši *staříci*, se kterými většina z nás pod jednou střechou žila. Ti často zastávali funkci našich, prací vytížených, rodičů.

Myslím, že toto společné soužití znamenalo pro nás docela velký přínos do budoucích let. Kromě toho totiž, že byli k nám dětem často mnohem shovívavější než vlastní rodiče, byla nám dána zase jiná, obrovská příležitost k poznání života, prostřednictvím jejich vyprávění.

Podařilo se jim, alespoň u sebe to tak cítím, naučit mě laskavému náhledu na svět, malebnému pohledu na zemi, vážit si nejen všeho živého, ale i zcela obyčejných drobností, které nás na naší cestě životem provází.

Neměli jsme tolik technických vymožeností jako děti v dnešní době, ale zato jsme měli úzký vztah s přírodou. I přes nedostatek času, vždy si naši příbuzní našli chvíle, které jsme spolu trávili. Nejezdili jsme sice do cizích států, ale poměrně dobře jsme znali své okolí. Ať už to byly nejrůznější zámky a zámecké zahrady, kostely, hrady či jiné památky.

V mé paměti navždy zůstane zachována vzpomínka na obyčejný rodinný výlet, který jsme každým rokem absolvovali. Vznikla tak v naší rodině malá tradice, na kterou moc ráda vzpomínám.

Od nepaměti byl za naším humnem les. Ten je tam naštěstí stále. Na jeho okraji roste strom, který se nijak zvlášť neliší od ostatních. Možná jen, že si ho můj otec oblíbil. Každoročně, když jsme vyhlíželi jaro, brával nás k tomuto stromu. Chvíli se rozhlížel kolem, pak jej objal, o něčem přemýšlel a nakonec prohlásil, že jaro je tady. Byl to takový krátký rituál, ale já jsem tomu nesmírně věřila. Chvíli jsme u zázračného stromu postáli a posléze pokračovali v procházce lesem. To ale již bez mého bratra, který na rodinných výletech pochopitelně neshledával nic tak moc zábavného. Pokaždé se snažil rychle vytratit za kamarády, kteří mezitím již důkladně prověřovali protékající potůček, ale především to, zda a kde se ve vodě ukrývají nějakí ti raci.

Moji příbuzní tady již nejsou, ale strom se stal mým oblíbeným a kdykoliv jdu kolem, tak jej pohládím a zavzpomínám.

Ano, byli jsme učeni a vedení k lásce k přírodě. A to nejen v rodinách, ale rovněž i ve škole. Měli jsme úctu k zemi a k tomu, co se urodilo. Nic z plodů, které nám příroda poskytovala, nesmělo přijít nazmar. Vždyť v lese se našlo přece tolik dobrot. Jak nám chutnaly maliny, ostružiny či voňavé lesní jahody, nemusím ani připomínat. Taky hříbků nosili jsme spousty a nesmím zapomenout na klacky a roští. Přece všechny domečky měly v kuchyni kamna a v troubě se velmi často pekly nejrůznější druhy koláčů.

S příchodem teplých jarních dnů ožívaly rovněž tak i dvorky. Nebylo žádnou zvláštností vidět u každého hospodáře housátka, káčátka či právě se klubající kuřátka. Mezi dovádějícími kůzlátky nebo i jehňátky *volně* pobíhal náš *psík* a toto krásné představení z povzdálí sledovala, na sluníčku vyhřívají se, kočka. Pro všechny zde bylo dostatek místa a ke všem těmto živočichům jsme se chovali s velkou úctou.

Náš pan učitel nás však učil nejen ve škole, ale velmi často jsme podnikali společné výpravy do blízkého lesa.

Učil nás poznávat rostliny, stromy, houby, ale též různé živočichy. Když se na jaře objevily první fialky či petrklíče, zašli jsme k nedaleké studánce. V té tekla průzračná a osvěžující voda a mně dodnes připomíná tu *Lesní studánku od pana Josefa Václava Sládka*.

S kytičkou krásně vonících kvítků jsme udělali radost nejen doma, ale našim zvykem bylo taky trochu té krásy přinést na hřbitov těm, kteří již nemohli naše nadšení sdílet s námi.

Velký důraz byl ve škole kladen na naše chování vůči starším lidem. Bylo pro nás samozřejmostí, že jsme každého staršího člověka slušně pozdravili. Slovo *poznámka* jsme téměř neznali. Všechny naše prohřešky se řešily hned na místě. Obtěžovat s našimi hříchy rodiče, nebylo zvykem. A pak, jak jsme se většinou všichni přesvědčili, bylo pro nás mnohem výhodnější přijmout nějaký ten trest ve škole. Doma bychom pravděpodobně s žádnými výmluvami neobstáli, protože pan učitel byl vážený člověk, měl vždy pravdu a rodiči byl podporován.

Vzpomínek na první školní léta je hodně, vždyť je to právě škola a její učitelé, kteří nás bezpochyby ovlivní na celý život. Všichni máme zajisté spoustu zážitků a může se stát, že někdy i těch negativních. Avšak já věřím, že s plynoucím časem to špatné pomalu se ztrácí. Snažíme se uchovat především to lepší, co nás vždy na duši pohladí.

Patřím mezi takové lidi, kteří velmi rádi naslouchají vzpomínkám starších. Tomu co prožili, ať již dobrého či zlého. A tak možná, že více než mé vlastní zážitky ze školy, zapůsobil na mně příběh jedné staré paní.

Myslím, že nebude na škodu připomenout si dobu, která, ve srovnání s léty současnými, byla nesmírně tvrdá.

V době, kdy mně paní Marie tyto vzpomínky vyprávěla, bylo ji devadesát let. Narodila se jako třetí potomek do velmi chudé rodiny v roce 1914. Tedy v období první světové války. Bydleli ve staré hliněné chaloupce. Bohužel nevlastnili ani žádné políčko, které by jim poskytlo nějakou tu obživu. Když její maminka přinesla ze služby na statku trochu mouky, byla to velká slavnost, protože se upekly *mlýnčáky*. Na pití kromě vody býval lipový čaj, protože květ z lípy byl zadarmo. Nějaké to jablíčko či jiné ovoce se taky dalo sehnat. Občas maminka navařila hrnec kmínové polévky, upekla v troubě pár *zemáků* a všem u stolu to muselo stačit.

S určitou nostalgií se paní Marie vracela do svých školních let a vyprávěla mně historku, s tím spojenou.

Tak jako všechny místní děti, navštěvovala i ona asi tři kilometry vzdálenou školu v sousední vsi. Tam odcházela každé ráno a vracela se odpoledne kolem čtvrté hodiny. Její svačina byla skromná, krajíček suchého chleba. Někdy se s ní spolužačky podělily a ubraly ze svého krajíce trochu másla či sádla.

Stalo se, že jednoho dne pociťovala hlad obzvláště silně. Nemohla se již dočkat přestávky, a tak si při vyučování do svého skromného pokrmu tajně kousla.

Její přísný pan učitel ji však zpozoroval a rozhodl se trestat. Povolal dívku k tabuli a přikázal kousat do krajíce tak rychle a tak dlouho, dokud dívka neměla plná ústa. Školu hrou si tento svérázný pan učitel vysvětlil po svém a nedbaje učení J. A. Komenského, vrazil dívce facku tak velikou, až její celodenní příděl ležel na zemi. Dětskou duší se evidentně moc nezabýval. Rozhodl se své nesmyslné dílo dovršit tím, že na kryt před kamny nakreslil velké oslí uši a malou nezbednici postavil do popředí. Tak tam musela stát na hanbě až do konce vyučování.

I přes tento nepříjemný zážitek, naučila ji však škola jedné velmi významné věci. A to lásce ke knihám.

Již od útlého věku knihy nesmírně milovala. Protože ale petrolej byl drahý a muselo se šetřit, byla často nucena se při čtení skrývat. Navzdory tomu, že uběhla již řada let, co nás učitelé spolu s našimi rodiči vyprovodili na cestu života, ráda na toto období vzpomínám. Přiznám se také, že často i se slzami v očích.

Patří jim poděkování nejen za nesmírnou trpělivost, ale rovněž tak i za to, že se z nás povětšinou stali čestní a pracovití lidé. Lidé, kteří si i jejich zásluhou umí vážit života.

Naučíme-li se totiž vnímat krásu lesů, rozkvetlých stromů, hučení protékající vody v lesních potůčcích, ale i krupání zmrzlého sněhu pod nohama, pak zcela jistě budeme moci žít a být šťastni na kterémkoli místě naší krásné planety Země.

V dnešní době nás zcela ovládla technika. Nabízí se však otázka, je-li člověk svobodnější a šťastnější. Aby nám zase všechna ta technika nevzala to nejcennější! Bylo by pěkné, kdybychom si dokázali uvědomit, že život každého z nás je taková pomyslná *velká nůše drobností* a že:

„Nejkrásnější na světě nejsou věci, ale chvíle, okamžiky, vteřiny!“

Karel Čapek

Marie Nevělíková, Zlín, Salaš
červen 2010

Marie Tejklová: Moje vzpomínky na dětství, školní léta, učitele aneb Alkohol a děti

Jistě mi dáte zapravdu, že kdesi v nejhlubším nitru každý z nás má uloženy situace, na které nelze zapomenout. Ani zapomenout nechce. Obzvláště nyní, v seniorském věku, se vynořují v našich myslích stále častěji zejména prožitky z dětství a mládí. A dokonce si živě vybavujeme jejich další a další detaily.

Není pomalu dne, abychom nekráčeli po svojí „cestě do pravěku“ a nelistovali v zažloutlých stránkách „lodního deníku“ vlastních vzpomínek. „Lodního deníku“ někdy zmáčeného vlastními slzami, pošukbaných listů od vichrů životních traumat. Ale také listů jen lehce se vlnících, plných úsměvných příhod. Věřím, že ty úsměvné, nebo alespoň se šťastným koncem, mají převahu. Něco na způsob hodnocení reality milovníkem matematiky – ta větší polovina vzpomínek je mnohem veselejší....

Dětství, to jsou především bezstarostné hry, vazba na sourozence ať mladší či starší, také na kamarády. Následně školní docházka, seznamování se s úplně novými radostmi, a povinnostmi - už s vlastní odpovědností. Nelze zapomenout na pany učitele i paní učitelky, (v určitém období soudruhy a soudružky), kteří nám vštěpovali vědomosti a moudrosti nejen podle školních učebnic, ale také podle vlastních životních zkušeností. Každý z nich se na nás podepsal svým nezaměnitelným rukopisem – pohlazením, přísností, volností, upřímností. Na druhém stupni základní školy už s nadhledem k nám žákům, k tvořícím se osobnostem v každém z nás. Každý pan učitel či paní učitelka by si zasloužil samostatné povídání.

Ale v prvé řadě jsou pro nás ve vzpomínkách „na cestě do pravěku“ nejdůležitější dvě osoby – tatínek a maminka. Z jejich úst jsme totiž slyšeli první slůvka, prožívali dny plné pohody, shovívavosti. Také jsme zakusili i přísně výchovné momenty, ale hlavně radostné projevy jejich lásky k nám. Jejich výchova byla ta prvořadá.

A tak není den, měsíc, či roční období, resp. jakákoliv moje současná činnost, aby se nevztahovala na prožité chvíle s rodiči...

Jako například téma „Alkohol a děti“.

Spojení těchto dvou slov se jeví na první pohled naprosto nevhodné, výstražné, ba přímo odstrašující. Tradují se však úsměvné příběhy s dobrým koncem. Když na rodinných oslavách byly - děti i alkohol - ponechány bez dozoru dospělých, a v těchto nestřežených okamžicích dítě statečně různé alkoholické nápoje konzumovala. Pak nastal problém, kdo odveze toho podroušeného špunta na pohotovost, protože vyšší hladinu alkoholu v krvi měli momentálně stejnou - jak potencionální řidiči, tak i to dítě.

Moje povídání není tohoto druhu. Mám na mysli setkání dětí s alkoholem, které bylo účelové a pod přímým dohledem rodičů.

Třikrát za rok jsem v dětství prožívala se svými dvěma mladšími sourozenci školního věku onu tajemnou chvíli, kdy jsme mohli to, co dospělí - ochutnávat alkoholické nápoje.

Protialkoholická osvěta byla samozřejmě rodičům známá. Ale tyto vzpomínané chvíle mi přijdou tak posvátné, že jakákoliv slova o zákazu podávat alkohol dětem, by je de facto pošpinila. Žádné „proti“ nemá šanci!!!

Tři období v roce - Velikonoce, pár horkých letních dnů a Vánoce - jsou v mých vzpomínkách na dětství spojeny i s alkoholem.

Jarní chutnání

K oslavě svátků velikonočních maminka připravovala mimo jiné gurmánské pochoutky, také vaječný koňak. Našlehala několik vajec, troufám si říct, že s nimi vůbec nešetřila. Do vaječné pěny přidala cukr, slazené mléko a doplnila troškou rumu - aby vaječný koňak správně voněl. A nechala v chladu uležet.

Až nadešla ta vzácná chvíle. Všichni členové rodiny - tatínek a tři děti - se postavili do řady s polévkovou lžící v ruce. Maminka každému nalila onu vzácnou žlutou hmotu - opatrně, aby ani kapka neukápla na podlahu. Nikoliv do pohárku, štamprlky nebo nějaké jiné skleničky. Kdepak! Na polévkovou lžici! Pevně jsme drželi základní součást příboru, povýšenou v této chvíli na vzácný pohár, k degustaci vaječného koňaku nejvhodnější. Jedině z polévkové lžice se totiž dala tato domácí hustá pochoutka vychutnat bez jakýchkoliv ztrát.

Nastal skutečný obřad, při kterém se nesmělo spěchat, ba naopak. Nejdřív opatrně a zlehka se špičkou jazyka žluťoučké, sladké a voňavé hladiny na lžičce jen dotknout. Pak tento manévř několikrát s velkou rozkoší opakovat, až zůstala lžička téměř prázdná. Potom celá lžice skončila v puse, a tím byla teprve dokonale čistá. Eventuelně připravená k další dávce... Maminka se s otazníkem v očích podívala na tatínka, zda může našemu přání ještě vyhovět. Tatínek jen přimhouřil oči, potlačil neznatelný úsměv, souhlasně kývnul a pronesl památnou větu – „přidej, maminko, vejce jsou zdravá“.

Tatínek měl utkvělou představu, že zvláště syrová vejce jsou nutně potřebná pro posílení dětského organismu, zvláště na jaře, po jeho určitém zimním strádání. Projevilo se však také jistě nezanedbatelné praktické hledisko. S příchodem jara byla totiž vejce snadno a v dostatečném množství dosažitelná z domácího zdroje!

Letní chutnání

Pro osvěžení v horkých letních dnech nemálo lidí sáhne po osvědčeném prostředku – lahodné tekutině s názvem pivo. Náš tatínek hasil žízeň ve dnech parna sice také pivem, ale konzumace probíhala zcela mimořádným způsobem.

Do klasického porcelánového čtvrtlitrového hrníčku dal malou lžičku krystalového cukru, přidal jedno syrové vejce, které pak vidličkou šlehal a šlehal až do pěny. Cinkání vidličky - tento s ničím nezaměnitelný, poněkud ostrý a pravidelný zvuk slyším dodnes. Nedal se nijak utlumit. I když si tatínek položil přes ruce utěrku, nebo někdy vyhledal nouzový úkryt ve spíži, nic nepomohlo k utajení tatínkova počínání.

Pro nás děti to byl neklamný signál, že se chystá mimořádná pochoutka. Seběhly jsme se z dvorku od své momentální činnosti a shlukly se těsně kolem tatínka, ať byl v kterékoliv části

domu. Po dobu šlehání jsme s mírným napětím přihlížely, jak tatínkova paže bravurně vidličkou v pravidelném rytmu kmitá, a čekaly na výsledek této operace. Jako dravec na lovu, který „má své jisté“.

Až vejce šleháním utvořilo pěnu vysokou do třetiny hrníčku, přiléval tatínek opatrně láhvové, ne příliš vychlazené sedmistupňové pivo. Připadaly jsme si jako v pohádce „Hrnečku vař!“ Vaječná pěna ve spojení s pěnou pивní stále z hrníčku utíkala. A my tuto lehce nahořklou sladkou hmotu ihned zachraňovaly před jejím případným znehodnocením. S plným nasazením jsme ten stále bující živel rychle usrkovaly do pusy. Když se opět trochu piva přililo, efekt s pěnou se opakoval. Několikrát. Až byl náš mlsný jazýček uspokojen. Pak jsme klidně odešly na dvorek za svými povinnostmi v náročném dětském světě. A tatínek měl konečně klid a prostor, aby zvítězil i nad svojí žízni.

Ted' mne napadá otázka - chutnaly jsme jen tu vaječno-pivní pěnu, nebo i trochu chmelové tekutiny? Nevím...

S odstupem času zjišťuji, že syrové vejce mělo v naší rodině téměř výsostné postavení. Nevím, jak tento názor posuzuje současná lékařská věda, ale tehdy, zhruba před 50-ti lety, nám výraz „salmonelóza“, vůbec nic neříkal.

Zimní chutnání

Tajemné kouzlo vánoc z dětství mám zahaleno do několika vůní. Při vzpomínce na ty doby dávno minulé se vůně vybavují postupně. Tak, jak se ony sváteční dny blížily až k samému vrcholu - Štědrému večeru.

Nejdříve zavoněl dokonale uklizený celý dům. I s odsunutím skříní v jednotlivých místnostech, kam se při běžném úklidu hadr a smeták zpravidla nedostaly. Na nábytku ulpěla s pronikavou vůní tekutá leštěnka červené barvy Diava. Tuhá bezbarvá pasta v plechové kulaté krabičce, sytě mastné vůně, se hadříkem nanášela na podlahovou krytinu z PVC. Iron leštil skleněné tabule oken, vitríny u knihovny a příborníku. Koberce, zbavené prachu a jiných neviditelných nečistot vyklepáním na čerstvě napadaném sněhu v zahradě u domu, voněly přímo dálkami celého světa.

Pak nastalo pečení vánočního cukroví, které jsme my děti braly jako svoji záležitost. Vanilkové rohlíčky ručně tvarované – byly jeden jako druhý. Nikdy nechyběly vosí úlky. A z lineckého těsta vykrajované - hříbky, hvězdičky, motýlky - co vím ještě! Další den některé polotovary promazat rybízovou kyselkavou marmeládou, jiné spojit krémem světlým či tmavým, další kousky zase nazdobit polevou barevnou i bílou, něco obalit v moučkovém cukru. Nechyběly ani kokosové kuličky, které pečlivě patlal nejmladší bráška.

A což teprve výroba domácí čokolády! Do kovových formiček s motivy zvířátek, měsíčků a kytiček se malou lžičkou plnila tekutá černá sladká hmota. S plnými formičkami položenými na pečícím plechu vyběhnout na dvorek a plech zabořit do sněhu, aby čokoláda pěkně ztuhla. V kuchyni na plotně sporáku čokoládu v hrníčku stále míchat, udržovat v potřebné konzistenci, a hlavně, aby se nepřipálila. Za chvíli s dalším plechem plným formiček na dvorek, předchozí dávku přinést zpět. Čokoládky rychle vyklopit několikerým klepnutím na kuchyňský vál. To byly pecky! Některá formička „spolupracovala“ dobře, z jiné se výrobek nedařilo vyklepnout, až se rozlomil. Vzpomínky, vzpomínky...

S vánoce mám ale velmi výrazně spjatou vůni vanilky a skořice. Nejedná se však o ingredience do jablečného štrůdlu. Vůně vanilky a skořice se linula z úplně jiné pochutiny. Dokonce tekuté...

Příprava štědrovečerní tabule a také průběh celého večera měla svoje zvláštnosti, rituály. Byť se každoročně opakovaly, vždy byly jedinečné. Jako poděkování za krásně prožitý Štědrý večer a projev úcty k rodičům bylo v naší rodině samozřejmostí připomenout si duchovní podstatu tohoto dne. Vždyť ono „spojení mezi nebem a zemí“ provázelo naši rodinu celoročně. Ani v tento slavnostní den nemohlo být jinak. Naše vesnice patří k farnosti v sousední obci, vzdálené zhruba tři kilometry. Na půlnoční mši – skutečně probíhala o půlnoci - jsme chodili, ať mrzlo či sněžilo.

Jakmile se o Štědrém večeru blížila 22. hodina, z pokoje se stromečkem, kde jsme si s rodiči hrály a užívaly vánoční dárky a neodmyslitelné sladkosti a ovoce, odešel tatínek směrem ke kuchyni. V tu chvíli se stal šéfkuchařem pro poslední specialitu večera. Byl to pro nás signál, že odchod na půlnoční mši se blíží. Maminka ještě u kamen petrovek přihřívala naše zimní boty. A my se oblékaly do několika vrstev teplých svršků. Tatínek byl zatím se svým kuchařským-kulinářským výkonem hotov. Na závěr Štědrého večera totiž připravil, nejen pro sebe, ale i pro nás děti, horký nápoj s vůní skořice a vanilky – svažené víno...

Zdůvodnění, podávat vlastním dětem tento alkoholický nápoj, bylo prosté. Před cestou na půlnoční bylo nutno se zahřát jako do zásoby – zmírnit noční nepohodu a očekávaný chlad v kostele. Jednalo se však ze strany tatínka spíš o psychologickou záležitost – posílit naše vědomí, že takto prohrátí, vydržíme cokoliv. Oblečení do nových čepic, šál, šátků a rukavic od Ježíška a po opatrné konzumaci, vlastně usrkávání horkého voňavého nápoje, jsme opravdu žádný chlad po celý zbytek večera, a hlavně noci, vůbec nepociťovaly.

Půlnoční mše byla tím nejkrásnějším ukončením Štědrého večera. V kostele jsme seděly v lavicích a při zpívání slavné mše zpěváky na kůru pokukovaly do stran, kdo všechno z našich vrstevníků na mši přišel. Na závěr obřadu varhany spustily mohutné „Narodil se Kristus Pán... „. Spontánnost toho zvukového a hlasového projevu všech přítomných se nedá ani vyslovit. Ani zapomenout.

Domů se účastníci bohoslužby z naší obce, ač různých věkových skupin, vraceli společně. Byly 2 hodiny ráno. Vzájemně si přáli „šťastné Vánoce“, podávali si ruce. O této noci si spolu povídali i ti, kteří se během celého roku třeba vůbec nepotkávají. Noční klid pod hvězdnou oblohou rušil jen křupavý zvuk umrzlého sněhu a tajuplný bzukot napjatých drátů venkovního elektrického vedení. Cesta zpět domů ze sousední obce, zkratkou po docela táhlém a příkrém kopečku a vyšlapané pěšině na polní cestě, při sdělování, co kdo měl pod stromečkem, ubíhala rychle. Ani jsme se nenadáli a už nás vítala osvětlená první ulice v naší obci. Postupně se pak sousedé, z toho nepravidelného nočního uskupení, rozcházel ke svým domovům.

S tvářemi ošlehnutými nočním mrazíkem, a po tom slavnostním celodenním prožitku, se tak krásně uléhalo do měkoučkových podušek a usínalo ve vyhřátém pokoji...

Co říci závěrem?

1. Vaječný koňak je běžně používaný k vylepšení chuti dalších sladkých, mražených i horkých dobrůtek. Také vaječným koňakem, zakoupeným ale v marketu, každoročně obdarovávám manžela i dospělého syna o velikonoční šlaháče. Žlutá barva se k velikonočním svátkům přece náramně hodí!

A výchozí surovina – vejce – k Velikonocím patří!

Mimochodem – opravdu doporučuji chutnat vaječný koňak jediné z polévkové lžice!!! To nemá chybu!!! Nápad vhodný téměř k patentování, ne???

2. Ovšem alkoholický nápoj konzumovaný v dětství – nazývaný v podhůří Dražanské vrchoviny jednoduše a výstižně „pivo s věcetem“, jsem od těch dob již neochutnala.

Nevím, mám tuto kombinaci opět vyzkoušet? Raději si zážitek ponechám jako krásnou vzpomínku... I když – uvidím, jak moc horké bude letošní léto.

3. Svařené víno - jako horký nápoj pro zahřátí – nebylo v místě mého bydliště docela obvyklé. Více se v rodinách používal čaj s rumem nebo nějakou pálenkou.

Samozřejmě jsem tehdy jako 12letá školačka nemohla tušit, že místa vhodná pro pěstování révy vinné se mi stanou osudem. A zpracování hroznů na lahodný mok, spolu s manželem, bude mojí zálibou, přímo koníčkem.

**Je víc jak pochopitelné, že při každém pozvednutí pohárku s „tekutým sluncem“ zalétnou moje vzpomínky k rodičům –
tatínku a maminko, děkuji vám za krásné dětství....**

Marie Tejklová, Bzenec
květen 2010

Jan Kaňka: Jak si pamatuji základní školu, vzpomínka na nejoblíbenějšího učitele

(Tato práce byla vyhodnocena jako nejlepší příspěvek daného tématu.)

Úvod

Myslel jsem si, že se soutěže nezúčastním. Moje introvertní povaha mě do podobných podniků nijak neponouká. Nakonec po návštěvě Ing. Veselé na poslední přednášce letního semestru I. ročníku cyklu M v roce 2010 jsem si řekl – proč ne? Pro své potomky již léta píši cosi jako deník nebo paměti a doposud je nikdo nečetl, dost času až tu nebudu. Protože však považuji své dětství a s ním nerozlučně spojenou školní docházku a pozdější studia za velmi šťastné období života, rozhodl jsem se o své vzpomínky podělit. Nemohu se však omezit jen na základní školu, protože pokládám středoškolská studia za období, které znamenalo nejvíce v mém mládí. Je to asi víceméně stejné u všech mladých lidí. Ovšem dnes je střední škola naprosto běžným stupněm výchovy, který absolvuje drtivá většina mladých lidí. Za našich časů tomu tak nebylo.

Jak a kdy to začalo

V září roku 1949 jsem nastoupil do 1. ročníku základní školy. Právě 5. září mi bylo šest let. Za oněch časů nebylo zvykem školní docházku odkládat. Spíše by se považovalo za ostudu, kdybych čekal doma ještě rok. Velice jsem se do školy těšil. Uměl jsem už plyně číst a nějaké to počítání určitě také patřilo mezi mé dovednosti. Škola byla prvním místem, kde jsem se dostal do styku s více vrstevníky. Byla také místem, kde jsem se poprvé dostal do styku s typizovanou baťovskou budovou s pověstným modulem 6,15 x 6,15 m. Budova byla v areálu Masarykových škol na Štefánikově ulici vedle nyní stojícího Kolektivního domu. Její adresa je stále ZŠ Zlín, Štefánikova, Štefánikova 2514, Zlín a dnes pojme 480 žáků, jak praví informace uvedená na serveru Mapy.cz. Tento „ústav“ mi byl souzen, protože jsme bydleli v jeho spádovém území (na Štefánikově, naproti evangelickému kostelu). Dlužno poznamenat, že jsem nikdy neměl důvod tohoto předurčení litovat.

Mojí (vlastně naší, vždyť nás bylo ve třídě plno) první učitelkou byla paní **Španihelová**, naše třídní a jediná učitelka v první třídě. Střední postavy, laskavá jako všechny učitelky v prvních třídách. Učila nás i ve druhé třídě, ale oba první ročníky mi doslova splynuly v jeden a bohužel nemám žádnou specifickou vzpomínku, kterou bych mohl zařadit do první nebo druhé třídy. Až na jednu či dvě (přece jen).

Měl jsem málo zkušeností ze styku s ostatními dětmi. Byl jsem tak trochu „moula“ jak se ve shovívavém tónu říkalo v jihočeských Tříklasovicích, odkud pocházel můj táta. A tak mi hned v první třídě někdo ukradl aktovku, kterou jsem nechal bez dozoru na hřišti u škol v průběhu nějakých her. Dnes je na tom hřišti parkoviště plechových samohybů, kterými jsou přecpány ulice města a každé volné místo kolem domů. Mimochodem podívali jste se někdy na fotografie předválečného Zlína, jak byly školy s hřištěm a koupalištěm (sic) krásné? Ale zpět k příběhu. Když jsme skončili, šel jsem klidně směrem domů bez tašky. V půli cesty jsem se asi vzpamatoval, ale ani návrat na hřiště nepomohl. Taška byla pryč. Horší bylo ale to, že v té poválečné době (bylo to jen čtyři roky po válce) nebylo jen tak jednoduché novou tašku koupit nebo nechat ušít. Náhradní učebnici „Sluníčko“ (to byla naše čítanka) jsem sice ve

škole dostal (zdarma), ale musel jsem ji nějaký čas nosit v krabici od bonboniéry. Nakonec mi táta sehnal materiál na novou tašku. Byla to imitace vepřoviny ale z umělé hmoty. Tehdy ještě nebyly uměliny to co teď. Taška byla tvrdá a těžká, v zimě zkřehla a popraskala. Tak jsem s ní odchodil první třídu.

Aby to nebylo málo dokladů o mé hlouposti, přidám ještě jeden. Vzpomínám si, že jsem jednou přišel ze školy (nevím, zda v první nebo druhé třídě) jen v papučích. Máma spráskla ruce. Na její dotaz, jak je to možné, jsem odvětil, že mi boty někdo vzal a v šatně na mě žádné nezbyly. Tak šla maminka se mnou zpět do školy (byl to slabý kilometr) a tam jsme boty našli, byly na druhém konci šatny, zakopnuté pod lavičkou. Takové jsem byl ťululum.

Moje putování ze školy do školy

Ale učení mi šlo pěkně. Doma jsem už nemusel nic dohánět. Mezitím jsme se přestěhovali do nového bytu v Morýsových domech a já přestoupil do základní školy na Zálešné. Co se týká budovy, byla v podstatě stejná jako ta moje první ze Štefánikovy ulice – byli jsme přece ve Zlíně a tam byla unifikace ve stavebnictví povýšena před válkou na modlu. V této škole jsem setrval až do pátého ročníku, tedy tři roky. Cesta do školy vedla pod Morýsovými domy kolem kolejí lokálky do Vizovic a potom přes Podvesnou a most přes Dřevnici. Právě koleje a Dřevnice byly dvě překážky, které jsme museli překonávat a to samozřejmě nikoliv normálně. Protože silniční přejezd přes koleje (je stále na stejném místě) byl o pár metrů dál než nejkratší cesta, chodili jsme zkratkou přes koleje (což bylo zakázané, chodí se tam dodnes). Protože most přes Dřevnici byl sice na správném místě, ale jít po mostě nebylo příliš romantické, skákali jsme často po kamenech přímo přes vodu (což bylo také zakázané). Vždycky, když vidím vyšlapanou pěšinu v trávě, vzpomenu si na to, jak jsme si jako mladí museli cestičky zkracovat. Jako dospělý už jsem chodil téměř výhradně po správných cestách. Protože škola na Zálešné v době, kdy jsem tam chodil, ještě neměla jídelnu, chodil jsem na oběd do jídelny mateřské školky v prvním Morýsově domě. Její kapacita byla dostatečná a byla zřejmě už k tomuto účelu postavena. Dnes se to zdá neuvěřitelné, ale bylo nás dětí v té poválečné době plné euforie z nabyté svobody tolik, že jsme po určitou dobu (to už si nevzpomenu, zda rok či dva) chodili do vyučování na směny.

Když dětství, tak doba her

Nechodil jsem do družiny a patřil jsem k mnoha dětem s klíčem na krku. Nebyl to žádný ponižující stav. Byli jsme samostatní a přiměřeně zodpovědní. A hlavně bylo bezpečno. Samozřejmě, že nás rodiče varovali před cizími lidmi a jejich pokusy o sblížení. Ale nebylo to akutní nebezpečí. Takže hlavně pozor při přecházení cesty. Sem tam přejelo auto, ne jako dnes. Na našem konci města bylo ještě dost volného prostoru na hraní. Ze začátku, než došlo k úpravě terénu kolem domů (Morýsovy domy byly v té době nově postaveny), s oblibou jsme se houpali na improvizovaných houpačkách, které byly tvořeny kopci hlíny a fošnou přeloženou přes jejich vršky. Na „schovku“ se také dalo úspěšně hrát, protože schovávaček bylo kolem dost a dost. „Na šipky“ nebo na „četníky a zloděje“ byly velmi oblíbené hry. Spočívaly v tom, že jsme se rozdělili na prchající a stíhané, „zloději“ dostali náskok (počítalo se např. do sta) a pak vyrazili četníci. Zloději po sobě nechávali stopy, aby je měli četníci možnost dostihnout (zanechání stop byla povinnost, kupodivu se nepodvádělo, ona by to potom „nebyla žádná hra“). Akční rádius těchto her sahal od lomu nad Lazy (jeho stopy jsou

doposud viditelné v lese) až po les za nemocnicí. Oblíbené byly čtvrti Podvesná a Zálešná se svými chodníky a cestičkami, které tehdy byly na rozdíl ode dneška jasně zřetelné.

Kolem Dřevnice jsme se také často potulovali. Dokonce jsem se v ní mohl jednou i utopit. Něco jsme kutili u jezu, který je naproti ulici Podvesná VII., blízko školy na Zálešné. Stále jsem se posunoval blíže k vodě běžící přes jez, až mi najednou na mokrému mechu uklouzly nohy a já sjel pod jez do vířící vody. Pěkně jsem se tam zkoupal. To ale nebylo to hlavní, co mě trápilo. Nejvíce jsem se bál takhle mokrá objevit doma (byl jsem v teplákách). Běhal jsem tedy až do tmy v mokré oblečení až na mně skoro uschlo. Teprve když naši volali z balkonu, připlížil jsem se domů a tepláky jsem nacpal do koše na špinavé prádlo. Maminka mi na druhý den vyčinila, že tak zpocené tepláky nesmím dávat mezi ostatní prádlo. Až v dospělosti jsem se s tou příhodou svěřil našim. To volání z balkonů dveří domků v podvečer byl skoro rituál, podle něhož se poznalo, že se den nachýlil.

Jednou jsme s kluky (docela brzo na jaře) vyrazili kolem Januštice směrem na Fryšták. V místech, kde je dnes Kaufland, byla silnice lemována pěknými patníky (dodnes tam jsou zarostlé travou). Přeskakovali jsme z jednoho na druhý a vzdalovali se stále více od domova. Nevzpomínám si, kam jsme až došli, ale přišli jsme tehdy dost pozdě domů a já dostal vyčiněno.

Rodiče tehdy snad ani nenapadlo, že by nám mohl někdo ublížit, pokud si neublížíme sami. Poletovali jsme a později jezdili na kolech, jak se nám zachtělo. Kolo jsem měl nejdříve „tříčtvrteční“. Už nevím, ve kterém roce to bylo. Když jsem byl snad v osmé třídě, dostal jsem „sportku“ s přehazovačkou (vpředu jeden talíř a vzadu tři kolečka). Bylo to úžasné. Byl jsem s ní mimo jiné až na Bystřičce. Celý okres jsem měl tehdy sježděný. Provoz na silnicích byl proti dnešku téměř nulový.

Před domem v místech dnešního komplexu bývalé Družby byla velká louka. Na ní jsme na podzim sedávali kolem ohně. V zimě se tam jezdilo na saních. Na saních se jezdilo i po ulici kolem domu. Pamatuji se, že jednu zimu byla tak uježděná, že se tam pěšky ani nedalo jít. Na zimu tam byla umisťována značka „Pozor sáňky“ a jezdilo se dokonce občas až shora od zastávky „Spojovací“ na Štefánikově ulici (přes hlavní cestu!). Velkým hitem tehdy byly „boby“, což byl primitivně z prken ztlučené vozíky, které měly místo koleček staré brusle „kvinty“ (takové co se kličkou přitahovaly na obyčejné boty). Vyspělejší „boby“ měly přední část řiditelnou. Po zledovatělém povrchu jezdily fantasticky. Bylo nás na té sanici vždycky plno. A to doslova, proud sáňkařů táhnoucích svá vozidla nahoru kolem cesty byl nepřetržitý. Dnes tolik dětí už nikdo na jedné ulici neuvidí. Jen v našem domě¹, kde bylo šest bytů, bylo 11 dětí.

A závěr dětství v osmé třídě

Šestou až osmou třídu jsem pak absolvoval v nové škole u nemocnice (tehdy 6. osmiletá škola). Ta už nebyla stavěna v baťovském stylu, i když zlínský vzhled jí částečně zůstal. Její fasáda je tvořena režným zdivem. Ke škole patřila i tělocvična, družina a kuchyně s jídelnou, a

¹ nižší blokový dům z režného zdiva v oblasti Morýsových domů (pozn. redakce)

to vše pod jednou střechou. Jídelna byla postavena jako víceúčelový sál s jevištěm, na němž se odehrávaly různé školní besídky a výroční slavnosti.

Ve škole u nemocnice jsem vykonal dne 17. června 1957 „Závěrečnou zkoušku“. Podobala se malé maturitě, tahaly se otázky, zasedala komise, etc. A tak mám z osmé třídy vysvědčení dvě, jedno pololetní a druhé, které je nadepsáno „Vysvědčení o závěrečné zkoušce“. Ta zkouška před komisí se konala z předmětů český jazyk, ruský jazyk a matematika. Brzy byly tyto závěrečné zkoušky zrušeny. Moje o čtyři léta mladší sestra je už neskládala. Byl to jeden z mnoha experimentů v našem školství, které ostatně pokračují doposud.

V názvu této kapitoly mluvím o závěru dětství. Přesně tak jsem se tehdy cítil. Když jsem šel po zkoušce ze školy, měl jsem stejně sváteční pocit jako po absolvování státnice. Samozřejmě jsem tehdy ještě nevěděl, co to státnice je. Dodneška si tu euforii pamatuji. Možná ani ty státnice se tomu později nevyrovnaly. Úspěšně jsem uzavřel životní etapu a doslova tak jsem to cítil a stále si opakoval číslo 111. To byly ty tři jedničky, které jsem při zkoušce dostal. Možná to byl účel těch závěrečných zkoušek, nějak slavnostně uzavřít povinnou školní docházku. Ta byla v těch letech ještě pouze osmiletá. Když se dnes dívám nazpět, vzpomínám si, jak pomalý byl tehdy náš čas. Jak dlouho jsme vždycky čekali, až budou Vánoce, až budou pololetní prázdniny, až budou hlavní prázdniny. Dnes už to tak není, čas si nás sám dožene. Ten pocit pomalého času je ale asi spojen s mládím, nebo spíše s dětstvím, které se vždy na něco těší, anebo aspoň očekává změny a nové zážitky. V pokročilejším věku se spíše počítá, kolik toho času ještě zbývá.

V sedmé nebo osmé třídě (dalo by se to poznat z mého alba) jsme prožili tuhou zimu. Jednoho rána byl mráz tak velký, že mi cestou do školy omrzly uši. Zůstal jsem ve škole až do konce vyučování. Během té doby mi uši zrudly, napuchly a měl jsem je jako lopuchy. Když mě uviděla maminka po návratu ze školy, spráskla nade mnou ruce a hned jsme jeli trolejbusem do tzv. Sociálního ústavu, kde byly pohotovostní ambulance. Uši mi namazali, zabalili do vaty a obvazů, takže jsem odešel s velkým turbanem na hlavě. S touto ozdobou jsem byl vyfotografován jako nejlepší žák třídy při pololetním vysvědčení a ta fotografie je dodnes v mém albu.

Kdo z mých učitelů mi nejvíce utkvěl v paměti

Nemohu říci, že by jeden z učitelů převýšil všechny ostatní. Proto vzpomenu několika z nich.

Paní učitelka **Kohoutková** (na Zálešné) nás učila v předmětu výtvarná výchova. Nosila skládanou sukni se šlemi jako odvážná školačka. Jednou jsem jí něco provedl a ona mně podle mého názoru nepřiměřeně potrestala (byl jsem už na rozdíl od první třídy dosti sebevědomý a ješitný). Vyjádřil jsem se potom v diskusi se spolužáky o přestávce na chodbě že „... ta Kohoutčena je blbá ...“. Ve svém bohorovném rozčilení jsem se ani neohlédl. Byl bych spatřil, že je skoro těsně za mnou. Následoval ostrý zápis do „Žákovské knížky“ a doma jsem za to klečel v koutě. Táta mi ostře vyčínil a do dneška si pamatuji, že své nadřizené musíme respektovat i kdyby se nám to nelíbilo a že svým rodičům nemáme dělat ostudu. Mimochodem, nikdy nás rodiče nebili. Za celé dětství a dospívání jsem dostal jen několikrát pár facek. Vždycky jsem byl tátou vyzván, abych si sundal brýle, a pak jsem dostal jednu nebo dvě facky. Bylo to takové trestání mezi gentlemany. Tak mě táta naučil, že ten kdo bije, je ten slabší ve vztahu, ten co neovládne ani sám sebe.

Paní učitelka **Kolmačková** moje třídní ve třetí až páté třídě. Pečlivá, laskavá jako máma. Byl jsem jedním z jejích favoritů.

Pan učitel **Tomášek** ve škole u nemocnice, který učil biologii, a jeho oblíbenou formou zkoušení bylo určování bylin, trav a listů stromů. Sbíral je vždycky cestou do školy. Potom je vystavil ve stojanu na chodbě, každou bylinu označenou štítkem. V hodině byl stojan obrácen tak, abychom na štítky neviděli. Nikdy jsem to nezvládl. Teorie, to mi šlo, co se dalo naučit z knih, to bylo dobré, ale ta příroda mi připadala vždycky nějak příliš mnohotvárná. Vrcholem mého vědění je to, že dokáži rozeznat základní druhy obilnin a poznám lípu od dubu. Pan učitel byl jedním z odcházejících učitelů, které nahradila vlna učitelek. Byl nejstarším učitelem ve škole a naším třídním v posledním ročníku.

Pan učitel **Luska**, který učil ruštinu (ta byla v osnovách od 4. ročníku). Byl menší postavy, brejlatý, vždy (nebo téměř vždy) veselý. Říkal mi „Janku“.

To právě začalo až na průmyslovce

Proč právě na průmyslovku? Tak na tuhle otázku dnes už vlastně neznám odpověď. Na osmiletce jsem inklinoval k literatuře, působil jsem i v dramatickém kroužku. Recitoval jsem na různých školních akcích a jednou dokonce i na výchovném koncertu. Můj zájem však byl zřejmě vlažný a nevyhraněný, takže jsem se na tehdejší „jedenáctiletku“ nepřihlásil. Možná proto, že otec tehdy již pracoval v ZPS (Závody přesného strojírenství), padla volba na strojařinu. Za dob mého mládí to byl velmi perspektivní a solidní obor. Stal jsem se tedy po ukončení osmiletky na podzim roku 1957 studentem Střední průmyslové školy strojnické v Gottwaldově. Nastoupil jsem do třídy Sv I – 1 (což znamenalo „strojnická vyšší, první ročník, první třída“). Už označení tříd bylo něco extra místo tradičních I. A etc. V té době byla strojařina ryze chlapecký obor. V ročnících, které byly nad námi, žádné dívky nebyly. V našem ročníku byly tři, ale nikoliv v naší třídě. Postupně se začaly dívky uplatňovat i ve strojařině. Zvláště když bylo založeno tzv. studium abiturientů jedenáctileté (jejich třídy byly označeny SAJ I – 1, etc.). Tito absolventi byli u nás dva roky a měli jen odborné předměty, z nichž poté maturovali.

Extra bylo i pracovní zatížení. Na základní škole „osmiletce“ jsem neměl žádný problém a domácí práce pro školu znamenala jen napsání písemných úkolů. Zato v prvním ročníku na průmyslovce jsem se učil do pozdních večerních hodin. Měli jsme spoustu práce i na grafických úkolech (kreslení výkresů patřilo tehdy mezi základní strojařské dovednosti). Jen pomalu jsem se dostával do rutiny, která postupně znamenala snižování mimoškolního zatížení na únosnou míru. Byl jsem z toho v prvních měsících, jak se dnes s oblibou říká, v šoku.

Naši „kantoři“

Nevím, jak to bylo podloženo předpisy, ale pro oslovení vyučujících jsme používali buď akademické tituly, pokud je měli, nebo jsme jim říkali „soudruhu profesore“ (některým pane). Pokud se nemýlím, existovalo před válkou něco jako titul „středoškolský profesor“. Ale dost o titulech.

Pan profesor **Koutek** nás učil deskriptivu a technické kreslení. Začal svůj předmět tím, že nám vysvětlil, kolik tužek musí mít strojař vždy po ruce. Každá tužka musí mít nejméně 12 mm kužel (u pana profesora to byl „kůžel“) a vždy musí být po ruce hrotítko na obrušování. Silné čáry se nekreslí tupou tužkou, nýbrž kladením tenkých čar těsně vedle sebe. Kladívkový papír se na kreslicí prkno vypíná tak, že se na rubu mírně navlhčí a pak se na prkno po stranách přilepí. Pauzovací papír je nejlepší švédský. A tak dále a tak dále, samé důležité upozornění. Kreslili jsme dokonce celé výkresy formátu A2 od ruky. Podle pana profesora se musil umět každý strojař vyjádřit graficky, aby mu všichni rozuměli. Deskriptiva v jeho podání mi zůstala v hlavě na celý život. Pravoúhlé promítání, řezy, kuželosečky, rozdíl mezi šroubovicí a spirálou, to byl u pana profesora Koutka náš denní chleba. A jaký jsem byl „king“ o mnoho let později, když jsem programoval rozsáhlý soubor grafických procedur pro zpracování prostorových grafů a já to **viděl**, zatímco ostatní (zvláště operátorky) jen koukali.

Pan profesor **Skalický**, náš třídní v prvním a druhém ročníku. Učil chemii a matematiku. Na jeho třídnické hodiny vzpomínají mnozí „hoši“ dodnes. Měl na nás dobrý vliv a jeho promluvy byly vždy přemýšlivé a poučné. Byl to velmi slušný a moudrý pán. Působil tak na nás, přestože byl jen o něco více než deset let starší než my sami. Až mnohem později se nám svěřil, že měl z třídnických hodin velkou trému. Nepoznali jsme to tehdy a bylo to dobře. Když jsme ještě studovali, vědělo se o něm, že je absolutní abstinents. Když jsme se jej ptali proč, vysvětlil nám, že jeho otec byl alkoholik a prakticky se upil. Postupem času se ta abstinence přece jen zmírnila. Zřejmě když usoudil, že už mu chorobný alkoholismus nehrozí, upil pan Skalický trochu alkoholu při společenských příležitostech, aby se, jak říkal, vyhnul stálému vysvětlování, proč vlastně nepije. Po 45 letech od maturity nás zase navštívil na setkání, které bylo pořádáno v restauraci „U sedmi hříchů“ na Kvítkové ulici. Ještě stále v té době učil na jedné z pražských „polytechnických“ škol. Žertem říkal, že asi učí již poslední rok, protože už ho nebudou chtít, když vyhodil z matematiky více než polovinu třídy. „Když já bych chtěl, aby to uměli – já to taky umím“, říkal. Byl s námi ještě na setkání po 48 letech v roce 2009. To už měl potíže se sluchem a byl trochu stařecky povídavý, ale kdybych byl v jeho letech také v takové kondici, mohl bych si gratulovat. Zatím byl vždy ozdobou našich výročních setkání se svými krásnými bílými vlasy a plnovousem.

Pan profesor **Šimonovský** – čeština. Měl výbornou paměť na žáky, která bývá sice u kantorů dost běžná, ale u něj byla vynikající. Málokdy byl zamračený, zpravidla překypoval žoviálním optimismem. Jeho předmět byl na strojní průmyslovce spíše okrajový, a proto asi také pohodový. Velmi rád se nechal vyprovokovat k vyprávění příhod ze života a věnoval tomu dosti velké části svých hodin. Jeho nejoblíbenějším tématem byly příběhy z doby totálního nasazení za války. Bylo to jeho mládí a vzpomínal na eskapády, které prováděli v mezinárodním táboře, v němž byli ubytováni. I ve válečné době si mládí vždycky nějakou radost najde. Jeho žoviální způsob řeči byl často parodován. Ještě dlouho po maturitě býval oblíbeným hostem našich setkání. Naposled jsme se s ním viděli ještě 35 let po maturitě, takže to bylo v roce 1996.

Ing. **Rochovanský** - elektrotechnika. Sexuolog amatér. Jeho manželka byla známá zlínská lékařka pro choroby kožní a pohlavní. Čas od času k nám míval promluvy na různá témata, zpravidla navozená dotazem některého ze studentů, který chtěl tak zabránit zkoušení. Bylo a je to ve školách asi stále stejné. Do mého života se vepsal tím, že se na něm potvrdilo

pořekadlo o odříkaném chlebu, kterého je největší krajíc. Jeho způsob výuky mi elektrotechniku docela zprotivil a zaříkal jsem se, že ve strojařině nechci dělat nic, co s elektřinou souvisí. A ejhle, nakonec jsem vystudoval v oboru slaboproudá elektrotechnika, samočinné počítače. To by ovšem bylo na další dlouhé vyprávění.

Ing. **Hrádek – pan kantor.** Člověk, který nám dal mnohé ze svého oboru mechanika a pružnost a pevnost, ale také mnoho v matematice. Velmi dobrý pedagog schopný podat studentům průmyslovky i problémy řešené diferenciálním počtem tak, že jsme potom mohli na vysokých školách žít skoro dva roky z jeho přednášek. Chodil stále v „rádiovce“, protože, jak říkal, „stydla mu pleš“. Odkládal ji sice ve třídě, ale stalo se, že v podzimním a jarním období, kdy se ještě nebo už netopilo, nasadil si ji i v průběhu vyučování. S oblibou zkoušel ve velkém. Ke dvojité tabuli vyvolal čtyři studenty, do první lavice posadil další čtyři. Všem z hlavy nadiktoval příklady, a zatímco je řešili, chodil po třídě a namátkově zkoušel ostatní v lavicích. Připomínalo to simultánku v šachu. Byl silný kuřák. Pamatuji si, že v trolejbusu vždycky stával před zastávkou, na níž vystupoval už s připravenou cigaretou v ústech. Sotva se dveře otevřely, zapálil si a než došel do školy, už měl cigaretu vykouřenou.

Něco o naší škole samotné

Studium bylo čtyřleté, převážně prakticky zaměřené. Škola byla vybavena dílnami s kompletním strojařským „sortimentem“ prací. Od dílny zámečnické, přes kovárnu, až po dílnu pro třískové obrábění (soustruhy, frézy, vrtačky, hoblovka). Chyběla snad jen slévárna. Ale zato jsme měli stolárnu (ve slévárenství je třeba vyrábět modely). Měli jsme specialisovanou učebnu pro chemii, elektrotechniku, rýsovný a mnohé jiné. Ne, že bychom se vyučili v průběhu studia i řemeslu, ale porozuměli jsme tomu, jak věci kolem nás vznikají, co obnáší práce dělníka a kolik dovednosti je třeba pro výrobu třeba jen obyčejného kladívka nebo hasáku. Obojí, vlastnoručně vyrobené, ještě ve svém domácím nářadí mám. Příští rok, 50 let po maturitě, se určitě do budovy své bývalé „průmký“ půjdeme podívat. Doufejme, že nám to její dnešní hospodáři dovolí.

Co jsme dělali o prázdninách

Nu, pracovali samozřejmě. V době mého dětství a mládí byl Zlín stále převážně městem přistěhovačů venkovanů. Jezdili jsme na sena a žně. My se sestrou jsme to měli obzvláště dobré, protože maminka pocházela z Moravy, od Hranic na Moravě, a táta z Táborska. Tam byly žně vždycky o čtrnáct dnů až tři týdny později. Stihli jsme je tedy v průběhu prázdnin oboje. Býval jsem vždycky, jak se říká, „pořez“, takže jsem snad i nějakou práci odvedl. Oba rodiče pocházeli z chalup, takže s koňmi jsem nejezdil, ale kravské spřežení jsem od svých deseti let zvládl s přehledem. Náš strýc z matčiny strany byl kovář a kovárna byla dalším z míst, kde jsem nabíral životní zkušenosti. Co jen řečí se tam „přemlelo“, zvláště když se kovali koně. Kovat koně poprvé, to byla sláva, co já se naběhal do hospody.

Na průmyslovce už jsem ale věnoval o každých prázdninách měsíc praxi odborné. Takže jsem pracoval v ZPS. Postupně v obráběcí dílně, slévárně a v konstrukci. Když se podívám na své působení v továrně zpětně, je mi jasné, že můj přínos nebyl příliš velký. Dík patří mistrům, v jejichž provozech jsem pracoval a kteří kromě svých starostí museli dávat zpovzdálí pozor na nějakého neumětele. Bylo pěkné poznat chlapy, kteří uměli vzít za práci, a z jejichž rukou

vycházely mnohdy podivuhodné věci (například modely ve slévárně). A vůbec ... Na tu práci si pamatuji více než na učení.

A ta maturita nakonec

No samozřejmě **státní** maturita. Otázky v ředitelně v zapečetěných obálkách, stejný předepsaný rozsah učiva, atd. To, co jsem psal o začátcích studia, už ve třetím a čtvrtém ročníku neplatilo. Naučil jsem se učit a školní práce šla dobře od ruky. Nejen mě, většině mým kolegům. Až to vyvolalo údiv u jednoho z našich kantorů (bohužel už si nepamatuji, který to byl), který pravil: „Vy že jste maturanti, to snad není možné! Maturant má být bledý a s vytřeštěnýma očima lézt po zdi.“ Samozřejmě, že ta výtky byla dobře myšlena, a jen tak trošičku vedena obavami, aby ty maturity dobře dopadly.

Pro mě dopadla maturita na výbornou s vyznamenáním. Stala se opravdovou zkouškou dospělosti a oddělila mě od mládí. Když jsem za pár týdnů odjížděl trolejbusem do Otrokovic a směřoval na Slovensko do vojenského učiliště, měl jsem při pohledu zpět na ubíhající vozovku velmi intenzivní pocit, že už do mého rodného města budu jezdit jen na návštěvu.

A nebyla to pravda! Nakonec po delších peripetiích jsem se do Gottwaldova a později zase Zlína vrátil a znovu chodím do školy. Báječný pocit. Je stále na co se těšit. Pokud to moje psaní někdo dočetl až sem, děkuji mu za pozornost a loučím se slovy spisovatele Garcíi Márqueze:

Život není to, co člověk prožil, ale to, co si z něj pamatuje a jak si to pamatuje, aby o tom mohl vyprávět.

Jan Kaňka, Zlín
červen 2010

Mé vzpomínky na mládí v baťovském domku

Věra Štefková: Mé vzpomínky na mládí v baťovském domku

V polovině roku 1925 dal Tomáš Baťa zveřejnit v novinách a prodejnách inzerát, že firma přijme 200 mladých mužů do obuvnických dílen.

To byl rok, kdy můj tatínek přichází do Zlína za lepším výdělkem. (Po vyučení stále pracoval u svého mistra v Boskovicích.) Zúčastnil se náboru „mladých mužů“ a s jeho velmi dobrým vysvědčením byl úspěšně přijat.

Mladí muži byli ubytováni na internátech „mužů“ ve vícelůžkových pokojích. Tatínek se svým pečlivým a odpovědným přístupem k práci stále postupoval v kvalifikaci a to se projevovalo také na jeho mzdě. Již brzy po přijetí si mohl dovolit pronajmout pokojík v soukromí na Rumech. Byl to chlapec z obyčejné rodiny, ale něco v něm přece jen bylo.

V září r. 1933 byl v Dívčích domovech ustanoven Internát mladých žen. To byl rok, kdy přichází z Těšánek do Zlína moje maminka. Bylo jí 19 let. Ona se pro změnu zase zúčastnila „náboru mladých žen“. Kvalifikaci neměla, ale tady asi zapůsobil ten její šarm. Určitě měla na sobě vkusný kostýmek a na hlavě nějaký ten její klobouček, což i později ocenila paní Baťová². Účelem Baťovy školy mladých žen byla důkladná vzdělávací příprava mladých dívek pro jejich příští život v rodině. Ve třech ročnících školy bylo zařazeno vyučování mladých žen v předmětech domácí nauky. Maminka nám vyprávěla, jak se ve škole učila šít a vařit.

Po svatbě 8. 8. 1936, to měla maminka 22 roků a tatínek 32 roků a už ve funkci technického úředníka, dostává tatínek od pana Bati 4 klíče od bytů na Letné. Vybrali si čtvrt domek na ulici Kotěrova.

Zaměstnanci Baťovy továrny, obyvatelé baťových domků si, svého bydlení vážili a o byty se dobře starali. Paní Baťová se svými spolupracovnicemi ze spolku žen, pravidelně procházely čtvrtěmi a navštěvovaly domácnosti. Moje maminka je velmi ráda přijímala a asi už s tím vědomím, že bude opět pochválena za svoji čistotu a vzorné udržování bytu!

V bytě tohoto domu jsem prožila i se svou starší sestrou nádherné bezstarostné dětství. Díky svým skvělým rodičům. Měli jsme slunný byt. Před okny malou zahrádku a plno květin. Narcisky, Pivoňky, Srdíčka a Růže. Na vrchní části zahrádky byla Jabloňka, Rybíz a Angrešt. Také jsme tam pěstovali trochu zeleniny. Před vchodem Třešeň a Růže.

² Paní Baťová, která chodila na pravidelné návštěvy do firemních domků, nebyla manželka šéfa Tomáše Bati nebo případně Jana Antonína Bati, ale manželka časně zemřelého Leopolda Bati (nevlastní bratr Tomáše stejně jako Jan Antonín), paní Marie Leopoldová Baťová. Pracovala v sociálním oddělení. I v této vzpomínce tedy nejpravděpodobněji šlo o paní Marii Leopoldovou Baťovou. (pozn. redakce)

Jaro a léto bylo kouzelné, dokořán otevřená okna s plápolajícími záclonami. Čistý vzduch s vůní rozkvetlých stromů a květin.

Z chodníku před domem jen jeden malý schodek a vracím se do nádherného dětství.

Když jsem otevřela dveře do bytu, vstoupila jsem na malinkou chodbičku. Na levé straně chodbičky se vcházelo do sklepa. Ten sloužil převážně na uskladnění uhlí, brambor a ovoce z vlastní zahrádky. Vzpomínám si na maminku, že nám dělávala i kvašené okurky. Tam jsme si na ně tajně chodili.

Z chodbičky se vešlo přímo do obývacího pokoje, který byl zároveň i jídelna. Uprostřed velký stůl a čtyři židle. Na stole nádherně vyžehlený bílý ubrus s velkou broušenou vázou a v ní květiny z naší zahrádky. Pod okny oتمان a nad ním polička s rádiem. Nezapomenu, jak nám vždy u svátečního obědu hlučně vyzváněly zvony z vídeňského kostela. Z kuchyňky vychází moje zlatá maminka. Usměvavá v bílé zástěrce s kraječkou a nese velký talíř vonících právě upečených domácích vdolků. Nedělní idylka. U dveří kamna. Na protější stěně velká skříň a kredenc. Nad nimi obraz s ovocným zátiším. U další stěny pohovka. Ta sloužila převážně jen pro hosty. Strop zdobil nádherně broušený lustr. Často jsem ho pozorovala, jak se v brusu odráží světlo a mění barvy.

Pokoj byl průchozí. Další dveře vedly do opravdu miniaturní kuchyňky. I přes malé prostory tam vešly všechny věci potřebné v kuchyni. Z kuchyňky se vcházelo do koupelny spojené s WC. To nebyl žádný problém. Dodnes nechápu, jak nám to vycházelo, nikdy tam nebyla řada!

V obývacím pokoji byly ještě jedny dveře na levé straně u okna. Před nimi byly tři dřevěné schodky. Moje zamilované místo. Tam jsem si hrála, později četla opřena zády o dveře, které vedly nahoru do prvního podlaží do ložnice. Ložnice byla tak velká jako všechny místnosti v přízemí dohromady. (Rozměry si nepamatuji. Odstěhovala jsem se v roce 1971)

Byl to čistý, malý a útulný byt.

V zimě jsme topili uhlím v kamnech Petra. Muselo se hodně přikládat, jinak byla hned zima. Venkovní stěny domu byly slabé. Táhlo i okny i přesto, že byly dvojité. Tyto kamna vlastně vytápěly celé přízemí. V ložnici se netopilo. Pamatuji si, že v zimě jsme spali v sibiřkách. Dnes se tomu usmívám. Ale neměli jsme žádné rýmy ani chřipky. Později jsme v ložnici přitápěli plynovými kamny, ale jen trochu.

Náš dům měl ideální polohu. Všechno jsme měli blízko. To byla výhoda. Mateřskou školu přímo na naší ulici. Jen jsem obešla tři domy. Vzpomínám si, že jsem chtěla oslnit svou maminku samostatností a prosila ji, abych mohla chodit někdy sama. Později mi to dovolila a dodnes ji vidím, jak si stoupá na špičky a sleduje, jak vcházím do školy a zavírám hlavní dveře. Myslím si, že kdybych je znovu otevřela, tak tam ještě moje starostlivá maminka stála.

Až později jsem se dozvěděla, že byla domluvená s naší sousedkou. Ta ve školce pracovala, a proto se mne hned po příchodu ujala. Do základní školy jsem chodila na ulici Marxova. To jsem prošla jen přes ulici Lipová. Ekonomickou školu, na které jsem později studovala, Obchodní dům, Velké kino, hotel Moskva. V přízemí hotelu Moskva se v neděli odpoledne hrávalo loutkové divadlo. Vcházeli jsme zvláštním vchodem od Letné. Nejprve mě tam vodil tatínek. Spolu jsme sledovali roztomilé pohádky. Později jsem chodila sama a vždy jsem se hodně těšila. Vůbec mi nevadilo, že se pohádky opakují, některé jsem uměla celé nazpaměť. Tržnici také blizoučko, všude jsme chodili pěšky. Zdravotní středisko na ul. Antonínova. Rodiče chodili do zaměstnání také pěšky. Trolejbus jsme téměř nepoužívali.

Celá Kotěrova ulice byla lemována vzrostlými Lípami. Byla to nádhera! Hlavně v době květů se vanula líbezná vůně. Květy jsme trhali a sušili na čaj. Zabíral při nachlazení i proti kašli.

Hodně jsme si hráli na cestě. Byla výhoda, že v té době opravdu nejezdilo mnoho aut a rodiče nás nemuseli hledat a měli přehled. Skákaly jsme přes švihadlo, nebo panáka. Dala se tam hrát i vybíjená a tu si s námi s oblibou zahráli i páni kluci. Se zájmem jsem je pozorovala, s jakým elánem do nás děvčat doslova prali míčem. Někdy mi připadlo, že mi málem vyrazili dech. Když se setmělo, ulici osvítila žlutá světla. Ale jen mírně. A to přišla na řadu naše nejoblíbenější hra na schovávanou. To jsme klukům pořádně zamotaly hlavu, než nás našli.

Úžasné vzpomínky mám na naše společné lovy chroustů. To jsem si připravila staré sklenice, do nich jsem nasypala písek a přidala několik větviček i s listy. Nahoru prodírkovaný papír utáhlý gumičkou, baterka a šlo se. Můj tatínek byl opravdu velmi tolerantní, že jsem si je mohla přinést domů a nechat je v chodbičce. Venku by jim bylo opravdu smutno.

Bylo tam nádherně.

Opravdu bylo.

Nedalo mi to a nedávno jsem se vrátila podívat na to nádherné místo.

Neznám toho, kdo tam bydlí, a ani nechci, ale hrůza. Takový nepořádek před domem, nedovedu si představit, co je asi uvnitř. Divím se, že takhle někdo dovede dnes žít.

Věra Štefková, Zlín
červen 2010

Jana Dostálová: Vzpomínka na dětství a mládí v baťovském domku na Letné

(Tato práce byla vyhodnocena jako nejlepší příspěvek daného tématu.)

Narodila jsem se tady ve Zlíně a mé dětství i pozdější léta jsou spojeny s žitím v půldomku ve čtvrti Letná.

Začátek byl trochu jiný. Rodiče se poznali při práci v Baťových závodech ve Zlíně. Oba bydleli na internátech. Pak, jako manželé, odjížděli za prací do ciziny k firmě Baťa. Ale od hranic je vrátili, byl rok 1938. Takže, kdo ví, kde bychom se s bratrem narodili. Tuto situaci připomínal dlouhá léta „loďák“, lodní kufr, do něhož se za mého života už dávaly zcela jiné věci, než ty původní. Rodičům byl přidělen čtvrdomek na Letné, ulice Mostní (čtvrť Letná byla postavena v první polovině 20. let).

V okolí našeho „rodného“ čtvrdomku bydlelo několik dětí stejného i přibližného věku, navíc volné plochy, prostory, velký žleb, různé dolinky a keřová zákoutí ke krásnému hraní (tak to mám ve své paměti, dnes už to tam tak ani trochu nevypadá). Ale čtvrdomek byl ve válku vybombardován – rodiče přišli o vše. Bydleli jsme po rodinách. Mám jednu jedinou vzpomínku na tu dobu: u jedněch lidí na Lesní čtvrti se vcházelo do domu po fošně do okna obývacího pokoje. Tímto se mi vybavila v hlavě ještě jedna vzpomínka: kryt někde pod Tomášovem, kde maminka s námi musela asi několikrát být – utíkat tam s připraveným ruksakem a nás s bratrem naložené v kočárku. Jednou jsem ale zjistila v krytu, že nemám u sebe panenku, kterou jsem ale v kočárku měla. Mamince jsem to vůbec neřekla, ale o panenku mi velice šlo. Najednou se ale otevřely těžké dveře krytu a přicházeli další lidé. Toho momentu jsem využila a mezi nimi proběhla. Skutečně jsem panenku před krytem našla, bohužel zpět už jsem se nedostala, dveře už byly zavřené. Ale co jsem uvnitř hlavy prožívala, nevím. Víím ale, že lítaly nad lesem letadla. Sama nevím, jak dlouho jsem venku před krytem byla. Příklusal ale tatínek z práce, okamžitě mě vzal do náruče a odnesl do krytu. Maminka dostala vyhubováno i při té hrůze. Na mamčinu obhajobu musím říct, že byla sestra červeného kříže a někoho v krytu v tu dobu ošetřovala.

Po válce dostali rodiče půldomek, také na Letné, ulice Pod rozhlednou. My s bratrem, než jsme si tam našli nové kamarády, jsme často odbíhali za dřívějšími, žlebem a dolinkami na Mostní. Po čase tento útěk ustal. Měli jsme kamarády už tady. Půldomek měl výbornou polohu. Byl to „mezidomek“, východní strana (neboli východní polovina dvojdomku). Kolem něho velké prostory a zahrada. Prostory převážně osázené a zatravněné. Byl postaven na severním svahu. Svah měl za následek, že tatínek musel čas od času hoblovat hrany některých dveří a oken, jak sesedaly, aby se daly vůbec zavřít.

Řešení našeho půldomku: vstoupilo se do malé předsíňky (odkládání svrchních oděvů i botů). Vpravo vstupní dveře do sklepa – byl pouze pod obývacím pokojem, u některých později postavených půldomků byl i pod kuchyní. Naš sklep byl milým úložištěm nalezených věcí našeho tatínka. Místy to bylo od podlahy až do stropu. Vlevo byla koupelna s WC. Čelně

vstup do kuchyně, z ní do obývacího pokoje. Z něj po schodech do 1. patra – ložnice a dětského pokoje, do kterého se šlo z ložnice. Dětský pokoj byl v zimě nejchladnější. Netopilo se v něm. A když byly velké mrazy, sloužil jako studená komora k ukládání upečeného vánočního cukroví a některých potravin. A o spaní jsme se podělili v ložnici a obývacím pokoji. Topilo se v něm kamny Club (na pevná paliva). Když na mě přišla řada, nebo jsem byla doma první, musela jsem do nich nachystat topení a vůbec mi to nevadilo. Já z nich velice ráda vybírala popel. Opatrně a důkladně. Ke konci jen holými dlaněmi (vyhladila do čista). Pak nachystala vše k podpálení. Tato činnost se prováděla v čase 16 až 17 hodin. Než se kamna řádně rozežhala a dávala příjemné teplo, bylo už 20 hod. A tak jsme si říkali, kolik my toho tepla vlastně užijem. Museli jsme za chvíli jít spát. Topilo se opravdu jen v tom obýváku. V kuchyni bylo teplo z vaření. Původně se vařilo v klasickém kuchyňském sporáku na uhlí. Teplo z něho asi muselo dojít i do koupelny. Koupání se dělalo tak, že se na tomto sporáku v prádlovém hrnci nahřála voda a odnesla do vany. A musely být otevřené dveře do chodbičky a do kuchyně, jinak bychom se v zimě nemohli vůbec koupat. Do mých deseti let maminka vařila pak na dvoukolovém plynovém vařiči a měla plynovou troubu. To měla postavené na klasickém sporáku na uhlí, který se už v tu dobu nepoužíval. Jak to všechno zvládla, nevím. Teprve později byl celý sporák na plyn i s troubou. A do koupelny přišla karma. Ale topení v koupelně se v zimě pořád dělalo tak, že se v kuchyni zapnul dvoukolový plynový vařič. Původně bylo první patro půldomku zcela bez topení. Tatínek později udělal nad kamny v obýváku ve stropě dřevěnou mřížku s poklopem. Jeho odkrytím se ovlážila trochu ložnice. Po několika letech jsme měli plynová kamna s venkovním větráním (jen v obýváku). To bylo pohodlnější, ale lupání a praskání ohně nám občas scházelo. Po schodech do ložnice se musel každý naučit chodit. V létě žádný problém – bosky bezpečné. Zato v zimě, v papučích, to byla mnohdy skákací skluzavka při chůzi dolů a někdy i nahoru (nikdy s vážným úrazem). Jednou v zimě, před mými narozeninami, jsem nesla čerstvě nazdobený svůj narozeninový dort do „komory“, pokojíku. Vystupovala jsem opatrně, obě ruce naplněné nesením – a stalo se. Najednou jsem měla celý obličej v dortu, pevně ho držela, nepustila. Jen odřené ruce a nohy. Dort jsem ochutnala dřív – narozeniny si osladila předem.

Kolem půldomku byly prostory na severní, východní a jižní straně. Na severní straně, pod oknem obýváku, rostly švestky a třešeň. Nad kuchyní, jižní strana, byl svah částečně zarovnan. Tam jsem měla záhonek na bylinky. Nať petržele, celeru, pažitky a meduňku. Nad ním záhon, kde se párkrát sadila rajčata a pak už jen jahody. Ty nám ale občas sežraly srnky. Nad oběma záhony kralovala třešeň – křupky. Na ni se parádně lezlo a čerstvě utržené křupky pojídaly, peckami pak bombardovalo okolí. Nad druhým záhonem pokračoval mírný svah. Končil vodorovnou plošinou vedoucí k cestě. Ta sloužila lidem k odkládání čehokoli. Tatínek ji později od cesty odhradil vysázením živého plotu. Tato plošina byla navážka převážně z písku. Proto se na ní výborně dařilo pěstování brambor. Když jsem je „sbírala“, tak soused volal: „To by se mělo zdokumentovat, aby druzí viděli, jakým způsobem se dají vykopávat brambory.“ Já je totiž vyhrabávala rukama, na Valašsku trochu nezvyklým způsobem. Z písku to šlo jedna radost. A podle velikosti hned třídila do bedýnek. Nejpestřejší

byl díl zahrady na východní straně. Tento byl téměř celý od sousedních zahrad obehnan živým plotem. Jen ve třetině na severní straně, a to hned na začátku, byly 3 velké smrky. Do své velikosti narostly s námi dětmi. Věvodily celé zahradě a byly poznávacím znamením pro ty, kteří k nám šli poprvé. Za vydlážděným prostorem před vchodem do domu byly příčně tři záhonky. První tulipány a drobné kvítky, druhý stromkové růže a třetí stromkové angrešty. Pak následovaly záhony souběžně s živým plotem. Na nich se obměňně pěstovala různá zelenina (i ta srnkám chutnala). Na jejich konci byla jabloň a hrušeň. Poslední záhon červený a černý rybíz. Raritou této části zahrady byl vysoký jalovec. Ten si zažil své o Velikonocích. Já také i s děvčaty bydlícími v okolí. Nepomohlo vycpávání nohavic ledasčím. Lýtka byla „šmigrustem“ poznamenána.

Když jsem se ocitla ve Velikonocích, tak navazuji. Pár roků, vždy odpoledne na Velikonoční pondělí (bylo-li pěkné počasí) se okolní sousedé sešli u některého půldomku, hrálo se na harmoniku, ozembouch a zpívalo. Pak se tento dobrý zvyk vytratil. Ta partyja, která hrála na ty nástroje, dopoledne chodila na šmigrust asi s pětimetrovým tatarem ověšeným mašlemi. Chodili jen na dospělé ženy. Každou vždycky vyzvedli sedící na židli a šlehali po nohou. Já, když jsem je viděla u mojí maminky, bránila jsem ji, že to nesmějí a brečela jsem, že mě neposlechli. A divila jsem se, že mamince to nevadí a že se tomu směje.

V prostorách řad mezidomků byl malý plácek, kde dospělí na 1. máje stavěli májku a pak ji shazovali. Při obojím se hrálo na harmoniku, tancovalo a zpívalo. Májové veselice.

Jeden rok, na Den matek, se dospělí z okolních půldomků rozhodli a na malém prostoru přímo u lesa tatínkové postavili dlouhé dřevěné stoly, k nim dlouhé dřevěné lavice, maminky napekly dobroty na svůj svátek, rozdělily na prostřené stoly, u kterých seděly převážně děti, a slavilo se: hudba, zpěv, dětské hry. Všechny tyto sousedské pospolitosti po roce 1948 úplně ustaly. Do této doby tady bylo velmi přátelské, upřímné, kamarádké soužití v celém našem okolí. A pak se to rapidně změnilo. Ale opravdu rapidně. Z těch ještě časů, kdy se chlapi dávali dohromady a nesměla mezi ně politika, i když už dorážela ze všech stran, ještě jedna vzpomínka: pamatuji, jak starší chlapi, ti poctiví, udržovali přátelský duch hraním taroků. Zaujatí hráči, náš bezprostřední soused – organizátor, který kvůli hraní i elektriku nad hráčský stůl před domem vyvedl. Ti všichni, tarokami posedlí, takto strávili celou svitovskou dovolenou. Tímto způsobem trávili dovolenou několik roků po sobě.

Další zajímavostí našeho bydlení byla meruňka. Řeknete si, co na ní může být zajímavého. Na východní straně, asi 50 cm ode zdi domku, byl malý záhonek, v něm vysazená meruňka. Rostla také s námi dětmi. Když dosáhla výše okna ložnice a přišla doba zralosti jejích plodů, stačilo natáhnout ruku, utrhnout a pojit (tehdy se nemusely umývat). To byla snídaně, čerstvě utržené a nemalé velikosti – meruňe! Siestičky trvaly pár roků, než stromek umrzl. To byla škoda!

Poznávací znamení – tři smrky – to byl malý lesík přímo u domu. Dávaly stín i vůni. Obšťastňovalo nás jejich osazenstvo = x ptačích hnízd v jejích větvích. Tatínek si sedl na lavičku před domem, poslouchal. Pak pískáním napodobil cvrlikot některého ptáka. Chvilí ticho, pak se ozval zpěv ptáka. Tatínek se také ozval. Pták rovněž. Toto vzájemné „domlouvání“ trvalo i 20 minut, i dýl. Škoda, že se to nemohlo (tehdy jsme neměli) nahrát na magnetofon. Teď bych asi hádala, kdo je kdo. Někdy se pod smrky urodily i žampiony a pod posledním smrkem zjara rozkvetlo a silně omamně vonělo kolečko konvalinek.

U smrků zůstanu: maminka našich známých musela jít náhle do nemocnice s otravou ruky (poranila se o trn růže). Její dvě děti, chlapce a děvče, vzala naše maminka k nám. Aby jejich pobyt byl pestřejší (odpoutání od situace s jejich maminkou), tatínek vytáhl svou celtu – stan bez podlažky. Všichni jsme šli do lesa na četinu, to je smrkové větve. Tatínek v prostoru pod našimi smrkami na severní straně postavil celtu, kluci zatloukali kolíky, my holky urovnávaly smrkové větve. Těmi stan na zemi vyložily, na ně naskládaly deky a pobyt uvnitř byl připraven. Aby to bylo správné tábornické, tak pod tatínkovým vedením jsme vyhloubili kolem stanu járky (i když bylo krásně a déšť se vůbec nerýsoval). Jídlo nám maminka nosila v kastrůlcích a my pojídali jen polévkovou lžící. V noci prý nás tatínek chodil tajně kontrolovat, jak se nám daří. Byly to nádherné tři tábornické dny. Těm dvěma kamarádům se vůbec nechtělo jít domů.

Nesmírnou výhodou našeho bydlení byla blízkost lesa. Nad cestou byla řada půldomků a nad nimi už les. Pro naši rodinu to byla oáza. Ale byly i takové rodiny, že tento les téměř neznaly, což jsem nemohla pochopit. Takové bohatství rozmanitých nabídek a poznání! Rodiče nás vychovávali zcela přirozeně ke vztahu k přírodě. Mamince to bylo vlastní. Sama tak vyrostla – na Valašsku, v Rožnově. Po škole pasení koz.... hry na pastvě. S bratrem jsme její vyprávění o různých prožitcích a dováděních při těchto činnostech na pastvě poslouchali raději, než čtení pohádek. My jsme nikdy nic takového nepoznali, neprožili. Maminka ale uměla vyprávět! Absolvovala jen jednotřídku, ale její slohové práce řídící četl vždy ve Valašském Meziříčí na gymnasiu při nějakých výročních příležitostech. Když k nám přijel staříček z Rožnova, maminka mu předčítala Slovácko sa súdí, které měl velice rád. Ale jednou ji přerušil a poprosil: „vykládej radši o kozách a o Rohani“ (Rohaňa byla maminčina koza). Asi se mu to taky moc líbilo.

V létě, bylo-li pěkně, nás maminka (mě coby batole a o něco staršího bratra) posadila do kočárku a vyvezla lesem nad naším až k dubu. Toto místo bylo asi ve třetině svahu Tlusté hory. Dub byl nádherný mnohaletý strom. U něho z půlkulatiny vyrobené dvě lavičky. Na ně si s námi maminka sedla, hrála a čekali všichni na tatínka, až přiběhne z továrny na polední přestávku. Doma se najedl, pak hned za námi, potěšil se s námi, my s ním a zase pospíchal do práce. Maminka po určité době sjela s námi lesem také domů. Toto vše si nepamatuji, znám jen z vyprávění rodičů a z fotografií. Ten krásný dub byl místem srazů. Když jsme vyrostli a chtěli se sejít s jinými přáteli na nějakou akci, řeklo se: „v tolik a tolik u dubu.“

Když jsme při rodinných procházkách lesem přišli na místa bývalé ZOO na Tlusté hoře a viděli zbytek klecí po lvech – to tvrdil tatínek - já se tomu divila, že tady vůbec nějaká ZOO byla. Dnes je v těch místech rozhledna, které se říká Maják. Ve starším věku jsme chodili na tato místa, říkalo se jim paseky u majáku, s partou dětí několik let sbírat lesní jahody. Bylo jich tam vždy hodně, než nízký lesní porost vyrostl. A maminka, když jsme šli jen tak na vycházku do těch míst, tam na jednom podélném travnatém hrbolku vždycky našla „janky“, což je dost vzácné. Asi se chtěli mamince ukázat a udělat radost, že byla tak hodná. Protože, když jsem šla na to místo já sama, nikdy jsem tam janky nenašla - mě se asi janci lekli. Tatínek byl náhončím při honech, dobře se znal s panem hajným. Měl dovoleno si o Vánocích vybrat jedličku (měl na to i písemné povolení). Podmínka byla: ne krásně vzrostlou, naopak nějakým způsobem závadnou. To jsme již od srpna při procházkách lesem očima vybírali, která to bude. V prosinci jsme šli už najisto. Tatínek ji pak napasoval do stojánku, „závadnou“ stranou se otočila ke zdi. Byla krásná a navíc nádherně voňavá. To vybírání po lese a ostatní s tím spojené, co se týká jedličky, obstaral tatínek ovšem sám do té doby, dokud jsme s bratrem věřili na Ježíška. Teprve pak jsme se do celé činnosti okolo jedličky, včetně jejího zdobení, zapojili i my.

Vracím se k růžím na zahradě. Ty se musely na zimu přikrýt, a to chvojím – četinou (smrkovými větvemi). I toto měl tatínek s panem hajným domluveno. A opět se braly větve vadné, poškozené, spodní. Ty pak tatínek svázal silnými provazy i řemenem. Na tento řemen připjal další dlouhý řemen, já si sedla na hromadu četiny, vykřikla: „Víjó!“ a tatínek za delší řemen táhl celý náklad. Ono to šlo stále s kopce, takže tažení nebylo tak těžké. Podařilo-li se a byl už sníh, to pak byla rajská jízda – lepší, než na sáňkách. A ještě lepší pak bylo přikrývání růží. Dvojí pocit tepla – to je u růžiček a u sama sebe.

Bydleli jsme kousek nad školou, což byla další nesmírná výhoda. Nemuseli jsme brzo vstávat. Jako každý, kdo má něco poblíž, tak k tomu přistupuje: „to stihnu...“ Někdy to ale byl maratónský běh! Nezapomenutelný byl školník, pan Pilař. Srdcem i jednáním, toť soko! Než otevřel školu, stála před ní ve dvojstupech x-metrová řada dětí. Pouštěl pomalu, kontroloval, jestli má každý žák přezůvky, a jak čistou obuv na nohou. Byl přísný, ale spravedlivý. Dbal všude na pořádek a čistotu. Všichni jsme ho měli rádi. Když šel na Prvního máje se sokoly v průvodu, radostně jsme na něj povolávali: „Ať žije pan Pilař, ať žije pan Pilař!“ Nejen, že se staral o celou školu, ale i o nádhernou půlkruhovou skalku, vybudovanou ve svahu před školou. Od jara do podzimu se v ní bylo na co dívat. Květiny nejen pro naučení, ale i pro potěšení a radost.

My děti jsme si hodně hrály na cestě. Tehdy auta jezdila velmi málo. Byly to hry – matně si na některé vzpomínám: skákání panáka, skákací školka přes švihadlo, hra na schovávanou, pán čáp ztratil čepičku, na četníky a na zloděje a další. Cesta byla i naše hřiště. Při míčových hrách se mnohdy stávalo, že balón spadl do některé zahrádky. A to bylo špatně – polámal rostlinky. A majitelé, když se jim to stalo víckrát, třeba třikrát, balón pak sebrali a většinou

hned rozřezali. Pro nás děcka to bylo kruté. Několikrát se řešilo vybudování hřiště, ale k tomu nikdy nedošlo. A rozřezaných balónů přibývalo. Ještě mám jednu vzpomínku na cestu. Po jejích obou stranách rostly střídavě lípy. Přímou nad naším půldomkem nad cestou byla nádherná lípa. Její květy sbírali obyvatelé přilehlého půldomku. Jeden rok byla obzvlášť obsypána svými květy a při našem dovádění na cestě nám sousedé nabídli si také květů natrhat. Žebř, že nepůjčí, je to ve svahu a to je nebezpečné. Co teď? Krátká porada. Nápad byl tu: doneseme náš a sousedův kuchyňský stůl. Doma jsme se stolu vše sundali, vytáhli i šuplík s kuchyňskými pomůckami. Pak dva vpředu, dva vzadu nesli stůl chodníčkem na cestu. To samé jsme provedli se sousedovým stolem. Teď dva hlídali stoly a ostatní si běželi domů pro nádoby, většinou kuchyňské mísy či lavory. Pak zase dva a dva trhali, hlídači si běželi domů také pro nádoby. Jak dvojice měla nádoby plné, vystřídala se s čekateli. Plné si běželi vysypat domů – já prozatím na stůl v obýváku. Stoly se pod lipou postupně posouvaly, dokud jsme na větve dosáhli a vše otrhali. Rodiče všech dětí měli z této naší činnosti radost. Jak sušili druzí, teď už nevím - u nás se dala čistá velká deka na zem pod okno obýváku a na ní se květy sušily. Obývací byl plný lipové vůně, ve které by se ani spát nedalo. Po usušení se květy daly do plátěných pytlíků a ty se uložily. Když jsme si vařili z květů čaj, vzpomínám si, že nám chutnal třikrát více, než ten z květů natrhaných někde společně s rodiči. Chutnal nám díky celé vlastní práci.

Jako mladá holka jsem si nedovedla představit bydlení jinde. V zimě trochu krušnější kvůli nevytápěným všem místnostem v bytě, ale zato od jara do podzimu – pohoda. Mé domácí oblečení převážně sestávalo z krátkých kalhot nebo lehké sukně, trička a bosých nohou. Sousedé mě několikrát varovali, že si nohy pořežu. Nešlo to, bosé nohy bylo to pravé. I třeba už za večerního chladu jsem seděla na schodku chodníčku u domu a už mi nohy zábly. Nešla jsem domů si umýt nohy a obout, ale seděla dál, překládala chodidla z nártu na nárt a tak si je zahřívala. Sedění na schodkách, to nebyl jen můj zvyk. Schodky u půldomků sloužily celkově ke společenskému dění. Sedávali na nich sousedé, besedovalo se, jedlo se na nich. Vzpomínám, jak na schodkách u vstupu do půldomku moje maminka krmila husu šrotovými šlížky. Vždy nacpala huse šlížek a nechala pořádně zapít. Seděla jsem vedle a mamince šlížky ujídala, velice mi chutnaly. Ale nevzpomínám si, že bych je zapíjela.

Vracím se v myšlenkách zpět, a to k vybavení bytu. Když rodiče vybombardováním o vše přišli, vybavili si půldomek tím, co od koho dostali. Až pracně našetřili peníze, tak si v roce 1953 objednali kompletní obývací pokoj na obchodním domě v Otrokovicích. Já jsem u toho byla s nimi, připojovala svůj hlas při vybírání a moc se těšila. V obchodním domě jsme byli v pátek. V sobotu ale auto na dovoz nábytku nebylo k dispozici. Slíbili tedy přivézt nábytek v pondělí. Kvůli autu čekat do pondělí, to mě moc mrzelo a nejen mě, mohli jsme se už v neděli radovat z pěkného nového pokoje. Co se dalo dělat, všichni kromě naší rodiny si mysleli, no co, vždyť to je přece jedno. Den počkáte. Ale co se nestalo: v sobotu byla měnová reforma. Takže z celého obýváku byla jen pohovka, na víc peníze nebyly. Na vysvětlenou těm, co toto budou číst – nábytek nebyl zaplacený, tehdy se platilo při dovozu (při převzetí),

ne jako dnes, předem. Takže moji rodiče se už celý zbytek života na pořízení nového nábytku nezmohli a v tom, co po bombardování dostali, žili už celý zbytek života. Ale přesto všechno – po návratu odněkud z návštěvy, to bylo tady nejlepší. I když prosté a obyčejné, ale bylo to doma. Ze všeho jsem vnímala péči rodičů, obzvláště maminky. Dělala vše s největší láskou, nesmírnou trpělivostí, dobrotou a přirozenou moudrostí.

Myslím si, že půldomek byl výborným bydlením pro rodinu s dětmi a ještě po „zmodernizování“ i dnes. To platí i pro starší, seniory, dokáží-li se o sebe postarat a zvládnou-li „modernizaci“ finančně, fyzicky i psychicky. Tento způsob bydlení přináší více volnosti a svobody. Tyto dobré pocity z bydlení v půldomku mám i proto, že to byl mezidomek, kolem něho byly velké prostory, to je ten pocit volnosti a svobody. Pro některé starší lidi, obzvláště postižené už mnohými neduhy, je někdy východisko bydlení v činžáku. Ale musí se naučit bydlet v tomto společném soužití. Záleží vše na lidech, jejich vzájemných vztazích. Jsou-li dobré, přispívají k pocitu pohody. V opačném případě pohodu ničí, ať lidé bydlí ve svém půldomku, domku či bytě. Protože jenom v souvislosti dobrých vztahů mohou být naplněny nejhlubší potřeby každého člověka.

V půldomcích na sousedech opravdu záleží, společné stěny jsou tak tenké, že vzájemný ohled je nutný. Celé mé dětství a mládí jsme měli jedny sousedy, a to vynikající. Píši to proto, že mi na mysli vytanula ještě jedna vzpomínka, ne zrovna pěkná – vzpomínka na požár. Ale ta už je z dospělého věku. Vedle nás tehdy už bydleli jiní lidé. Jaký to rozdíl! Tu zimu velmi mrzlo, já a maminka jsme proto spaly v obývací, bratr s tatínkem v ložnici nahoře. Mě první probudil dusivý kouř, všude kolem šedo, opravdu jsem se dusila – hořelo. Dál vím, že přijeli hasiči a zjistilo se, že požár vznikl od nově umístěného kotle do sklepa v druhé části půldomku. Soused pro něj prodloužil komín tak, že se vzňal nosný trám pod podlahou domu. On si dělal, co chtěl, jak chtěl.

Jana Dostálová, Zlín
březen 2010

Zdena Pomazalová: Mé vzpomínky na mládí v baťovském domku

Tohle téma mě ze všech nabídnutých oslovilo nejvíc.

Dlouho mě ale iritovalo to „mládí“ v názvu.

Pokoušela jsem se koketovat s myšlenkou, že jsem mladá, neboť jsem potomek Emilie Mártý z Čapkovy nesmrtelné hry (což není pravda) nebo že jsem mladá, ale už hoooooodně dlouho (což naopak pravda je). Ano, člověk je tak mladý, jak se cítí, a koneckonců, JÁ vlastně ani nejsem zlínačka, tak proč se mezi ně deru. JÁ jsem se narodila ve Zruči nad Sázavou. Že tam otec, mladý to baťův muž, odešel za prací jen na chvíli, je věc druhá, maminka mne tam po válce povila a mám na to papír. Místo narození Zruč nad Sázavou už mi nikdo neodpáře. V mých dvou letech se rodiče vrátili zpět do Zlína. Na Zálešnou 6, půldomek se skosenou střechou u lesa. O pár let později nám bylo nabídnuto bydlení (snad že patřil otec mezi vedoucí pracovníky, nevím?) v nově vznikající panelákové čtvrti Padělky. Myslím, že mi bylo zhruba osm či devět let, rozhodně jsem neměla žádný poradní hlas a rodičové rozhodli sami – panelák? Nikdy! A stěhovali jsme se do dalšího, rozuměj jiného typu, baťovského domku, tentokrát půldomek s rovnou střechou, Podvesná 11 to byla. Odtud jsem odchodila svou celou povinnou školní docházku, napřed na Zálešnou a po postavení škol na Bartošově čtvrti jsem byla přeřazena tam. Pozitivum v tom nacházím v podobě několika vždy příjemných školních srazů s různými spolužáky, což můj muž dosud pořádně nepochopil. Nechápu, co je na tom nepochopitelného, prostě scházíme se se spolužáky z 1.B, ze Zálešné a z 9.C. Však všude píšou, že si na všem máme najít pozitiva, ne?

Ale to jsem odbočila, zpět do baťovských domků.

Někdy v době ukončování mé školní docházky se tyto baťovské domečky začaly opravovat bytovým podnikem, neboť už dávno překročily své funkční období. Nebyla to žádná legrace a rozhodně se v nich při opravách nedalo bydlet. Fungoval takový způsob, že se vyčlenilo několik tzv. stěhovacích bytů pro ty, jimž je právě jiný byt opravován. I my jsme patřili mezi vyvolené, a tak jsme se opět stěhovali. Jak jinak než do baťovského domku na Zálešnou 5. Pro změnu k vodě.

Nevím, jestli už se od té doby datuje moje začínající a neutuchající láska k tomuhle stylu bydlení, hodně si toho nepamatuji. Docela jasně mi však v paměti utkvělo, jak jsme chodili bruslit na řeku Dřevnici, občas se s někým led prolomil, v létě jsme se chodili do téhle řeky koupat „na čtverec“, což bylo na „Bartošce“. Topilo se většinou v každé místnosti dřevem, ti modernější pilinami. V koupelně se každou sobotu topilo kulatými koupelnovými kamny. Ještě teď cítím tu vůni dřeva. Ta byla později přebita naftou, jakési podivné naftové topení mělo zajistit bezpracný komfort. Myslím, že to nebyl nejlepší vynález.

V mých necelých 16 letech jsme se po složité několikanásobné směně bytů (kam se hrabe akce kulový blesk) stěhovali na Letnou. Strašně se mi nelíbily dlouhé čtvrtdomky, byty, místo,

výhled, nic. Prostě byla jsem nešťastná jak šafářův dvoreček. V sousedství bydleli samí starousedlíci, jejich děti byli dávno pryč z domu, neměla jsem zde žádné vrstevníky, chtěla jsem co nejdříve pryč, pryč, pryč.

Odříkaného chleba největší kus.

S jistotou vím, že tenkrát jsem se zamilovala do baťovských domků.

Žiju zde s malými přestávkami bezmála půl století.

Už vím, že neumím bezbolestně odejít.

Několik reálných možností jsem měla.

Když jsem se znovu vdala, manžel vlastní v Brně dům.

Nebo když odešli do nenávratna rodiče a osiřel jejich voňavoučký, slunečný činžovní byt na „dobré adrese“.

Vždycky zvítězilo bydlení v baťovském domku.

Na Letné se mezitím vyměnila struktura obyvatel, prvních osídlenci zde většinou dožili. Následovala léta dosídlování sociálními případy, nevím, proč se zrovna Letná stala „tou vyvolenou“. Trochu se tím naše ulice degenerovala, naštěstí už je tato doba pryč. Byla jsem očitým svědkem násilného stěhování neplatičů, jak z ošklivého filmu to bylo. Ale uzavřelo stěhování lidí, jež si naprosto bydlení ani vlastně ničeho okolo nevážili. Ti, co zde žijí teď, si svého bydlení považují. Je to vidět na první pohled v pečlivě udržovaných zahrádkách, nových oknech, zateplení a dalších vylepšeních.

Nevím, čím se tak stalo, jestli tím mým dlouholetým pobytem, baťovské domky se mi vryly navždy pod kůži. Kde jinde se žije bezmála na schodech od jara do podzimu, škrabou se tam brambory, pije kafe? Můj výše zmiňovaný manžel nechápe, proč máme mít stále, nebo alespoň na jeho vkus, velice často otevřené dveře do chodby. Odmítá sedět na lavičce před domem a s dychtivou láskou poslouchat z jedné oken hádku, zatímco z druhých se line vůně čerstvě smažících řízků, řezání dřeva slyším vlevo a sekačku vpravo. Naopak toto všechno je mu očividně protivné, takže co nejčastěji prchá do svého sterilního domu v Brně, což mu vůbec nezávidím. Víím, že na schody by si nesesl ani za nic. Zatímco já jsem se, když se projednávalo, zda budeme či nebudeme památkovou zónou, nabízela, že zde budu zdarma vysedávat pro přítomné návštěvníky a například dekorativně mísit těsto. Ani nevím, jak jednání dopadla, nikdo mi nedal vědět.

Ne že mě to mé mládí nepoznamenalo i negativně, mé už dávno dospělé děti vzpomínají, jak se nám kdysi, když byly ještě docela malé, prokousali do bytu potkani a já je musela, než mi pomohli odborníci, lovit a odhánět, trávit jedem a odnášet ty otrávené sama. Já, která mám fóbii z malé myšky. Bála a štítla jsem se jich, ale více jsem se bála o mé děti. Tu boreliozu,

kterou jsem dostala možná jako jedna z prvních, která mi život obrátila naruby, zinvalidizovala mě na zbytek života, tu jsem asi dostala od některého z mnoha klíšťat ze zahrádky před bytem.

Má láska k baťovským domečkům zůstala nezměněna i po těchto zkušenostech.

Žilo a žije se zde hodně venku, povoláváme na sebe z okna, je to zvláštní fenomén Zlína. Slabší povahy se těžko nebo vůbec nepřizpůsobí, manžel vyvrací myšlenku o kouzlu bydlení a tvrdí, že všechno je tím, že jsem z rodu divoženek, a tím pro něj debata končí.

Genius loci.

JÁ, ze Zruče nad Sázavou, jsem Zlíňák jako poleno. Ve vzpomínkách i v současnosti. Láska k bydlení v baťovském domku je možná nevysvětlitelná a zcela určitě nepřenosná, ale ten pocit, když odněkud po nějaké době přijíždím po naší Mostní ulici, ten bych vám přála zažít.

Nádhera.

Domů.

I ty mé holčičky, žijící už dlouho v jiných městech, jiných typech bytů při příjezdu do rodného hnízda zamačkávají slzu.

Zdena Pomazalová, Zlín
červen 2010

Ljuba Novotná: O baťovském jednodomku ve Zlíně

(Text byl sepsán pro seminární práci na téma Architektura města Zlína – mimo soutěž.)

Uvedu to raději hned na začátku: nejde o dům něčím ve Zlíně výjimečný, to jen pro mne je mimořádný. Váže se k němu totiž celé moje dětství.

Nedávno jsem se dočetla, že výstavbu čtvrti Nad Ovčírnou určila firma Baťa pro své vedoucí pracovníky a vzpomenu-li si na naše sousedy, mohu to jen potvrdit. V době mého dětství bydleli zde se svými rodinami například pan Jaromír Hradil – ředitel baťovských škol, pan Otakar Janský – ředitel chlapeckých internátů, vedoucí pracovník strojíren, pan Tomáš Konvička, ředitel studijního ústavu, pan Mečislav Kuraš, pan Kadlec – ředitel umělecko-průmyslové školy a také můj tatínek, který se v roce 1938 vrátil z několikaletého pobytu v Holandsku, kde odpovídal za odbyt výrobků firmy Baťa.

Obytná čtvrť Nad Ovčírnou měla velmi příjemné položení. Do přírody bylo stejně blízko jako do centra města, pohodlně se nakupovalo v Obchodním domě, děti se bezpečně dostaly do školy, městská doprava nebyla vzdálená, ve Velkém kině se střídalo promítání filmu s divadelními představeními a se sportovními akcemi, Společenský dům, jenž byl kromě hotelu i místem klubových a společenských setkání. Nejdůležitější však byla krátká vzdálenost k hlavní bráně firmy, do podniku, kam všichni se samozřejmostí tehdejší doby nějak patřili. To všechno dělalo z této čtvrti tzv. „dobrou adresu“.

Firma Baťa zásadně nestavěla činžáky ani ulice – koridory, protože – „pracovat kolektivně, bydlet individuálně“ – bylo jednou z jejích nejznámějších zásad. Náš dům zapadal plně do stavební filosofie firmy. Byla zde uplatněna typizace, standardizace i unifikace a zcela určitě v nejvyšší míře také ohledy ekonomické. Při realizaci byl použit systém proudové výstavby i další racionalizační opatření. Ve 30. letech, kdy byla čtvrť Nad Ovčírnou budována, byly stavěny domy s rovnou střechou, se spárovaným obvodovým zdívkem a červené cihly se světlým betonem dobře ladily s okolní bohatou zelení. Společně toto dávalo nejen čtvrti, ale celému městu osobitý charakter a přiléhavé označení „Zelené město“. Světlé objekty s převládajícími plochami skla, horizontály vodorovných střech a železobetonových průvlaků, vertikály oblých nosných sloupů, asfaltové ulice, dlážděné chodníky, řady topolů. To byly jednotící prvky, které díky důsledné realizaci vytvořily ve vnějším vzhledu i ve vnitřní struktuře jednotlivých objektů „Zlínskou modernu“, pojem, který se stal typickým znakem baťovského fenoménu urbanismu a odlišil tak Zlín výrazně od měst ostatních.

Ve čtvrti Nad Ovčírnou nebyly postaveny žádné dělené domy, tzv. čtvrt- či půldomky. Stojí zde jen domy samostatné – ve Zlíně se jim říká jednodomky. V jednom takovém jsme bydleli. Dům měl čtyři obytné místnosti, kuchyni, předsíň, koupelnu s karmou, WC, byl podsklepený, samozřejmě měl rovnou střechu a ze všech stran byla zahrada. Bydlení zde bylo báječné – v létě!!! Ovšem v zimě to s lokálním vytápěním k pohodlnému bydlení mělo skutečně daleko.

Do domu se vcházelo jednoduchými dveřmi do předsíně, ta byla rozdělena příčkou, a až po řadě let byly dveře zdvojeny a předsíň uzavřena dalšími dveřmi, a tím i zateplena. Odtud vedly dveře do velkého obývacího pokoje, kuchyně, koupelny s WC a také do sklepa. Poměrně strmé schody vedly do poschodí, kde byla ložnice rodičů a naše dva dětské pokoje. A samozřejmě všude kamna!

Mám dojem, že jsme stále nosili ze sklepa dříví na podpal, uhlí na přikládání a uklízeli popel. Většinu času celá rodina trávila v teple obývacího pokoje. U kulatého stolu jsme zde jedli, my tři děti jsme se zde učily, cvičily na klavír, sedělo se zde s návštěvami, všichni poslouchali rádio, pouštěli gramofonové desky a večer hrávali žolíka.

Maminka v kuchyni vařila na kombinovaném plynovém sporáku. Pod oknem měla šicí stroj. Ve vestavné skříni byly zásoby k vaření, velký pracovní stůl byl rozkládací se dvěma dřezy na umývání nádobí. Teplá voda se donášela z karmy v koupelně. Ve zmíněné studené předsíni stála lednička a v rohu trochu ukrytá elektrická pračka. Uvědomila jsem si až za mnoho let, že ta samozřejmost, se kterou jsme přijímali fakt, že máme ledničku, pračku, teplou vodu, splachovací záchod, v garáži auto, samozřejmostí vůbec nebyla. Ovšem tehdy, ve Zlíně, v baťovské rodině to byl téměř běžný standard.

Samozřejmě, bydlení mělo celou řadu nevýhod. Mnohem příjemnější by bylo bydlet v jednom podlaží – horní místnosti byly málo využity. Dispozičně dům neměl ideální řešení a ani nešlo o rodinný dům nadstandardní. Jeho kvalita byla úměrná cenám pozemků, délce předpokládané doby užívání (25 let) a rychlosti výstavby. Bydlení ztěžovalo nízké technické vybavení a poloprovizorní stavební konstrukce. Chybělo dálkové, či centrální vytápění, zařízení kuchyně s vestavěnou linkou, možnost umělého odvětrání a byl zde stálý problém chybějící komory – spíše a především prádelny! Byly zde dřevěné trámové stropy, neizolované sklepy, celkové vybavení domu podle dnešních požadavků bylo nízké. Ovšem nízké bylo i nájemné! Např. v r. 1938 byl týdenní nájem za náš dům 24,- Kč!!

V době, na kterou vzpomínám, zahrady v celé čtvrti nebyly nijak ohraničeny a kromě květin na menších záhoncích se u žádného domu nic nepěstovalo. My děti jsme měly trávníky všude volně ke hrám a k pobíhání. Téměř u každého domu byla lavička, zahradní nábytek, houpačky. Vedoucí stavebního oddělení firmy, pan stavitel A. Sehnal, postavil s důkladností své profese na zahradě svého domu houpačku tak pevnou, že jsme se pak na ní dopouštěly výkonů málem cirkusových. Rovné asfaltové ulice zvaly k jízdám na koloběžkách a na kolech a volné, tehdy nezastavěné plochy v blízkém okolí byly v létě i zimě stále k dispozici ke hrám, ke sportování a nebyl žádný problém s možností sáňkovat, lyžovat, ale ani třeba bruslit.

Volnost pohybu a demokratický duch spoluzití baťovských rodin se asi nějak promítal i do snadnosti, se kterou jsme se my děti navštěvovaly. Zнала jsem domácí uspořádání u rodin všech svých kamarádek a pamatuji si, jak jsem vnímala odlišnost zařízení domu pana architekta Karfíka, kam jsem si s jeho mladší dcerou Doriskou chodívala hrávat. Skutečně ten

dům dýchal něčím spojeným snad s uměním snad s pobytem v Americe, kde rodiče Doris řadu let pobývali. Téměř všechny ostatní domy měly stejná okna, dveře, kliky, podlahy, zásada unifikace platila do všech detailů.³

Všechny děti z Ovčírny docházely do nedalekých Masarykových pokusných škol, které byly skvělé, mimořádné a je možno vzpomínat na ně jen s obdivem a skoro až s úžasem.

Budova obecné školy (dnes má v pozadí Kolektivní dům) i školy měšťanské (bohužel, ta dnes již neexistuje) měly jednoduchou funkční konstrukci zcela ve zlínském stavebním stylu. Venkovní fasáda byla spárovaná s velkými okny. Třídy byly prostorné a všechny byly vybaveny školním rozhlasem. K vyučování patřily bohatě vybavené odborné kabinety a zvláštní třídy pro výuku fyziky, chemie, kreslení, či promítání filmů. Byly zde třídy s desítkami psacích či šicích strojů, řada kuchyní plně zařízených k výuce vaření a stolování. Schodiště i chodby byly široké, praktické šatny k povinnému přezouvání, na chodbách fontánky s pitnou vodou, sociální zařízení prostorné a vzdušné, všechny stále čisté a udržované. Ke školám patřila aula, kde se uskutečňovala celoškolní setkání, školní divadelní představení či koncerty žákovského orchestru. U škol byla velká universální tělocvična s možností rozdělení pomocí skládací stěny, vybavená tělocvičným nářadím a po cvičení zde byly pro nás sprchy s teplou vodou..... Vedle školy byl také bazén ke koupání, školní zahrada a velké hřiště, ze kterého se v zimě stávalo kluziště.

Popisuji zde pouze vnější pohled na školy. Pedagogický systém pokusného školství stojí za samostatné zpracování, neboť pro žáky i pro pedagogy to byla životní zkušenost zcela mimořádná.

Vrátím-li se však k popisu bydlení, pak musím vzpomenout, jak se s válečným nedostatkem potravin změnil vzhled celé čtvrti. Kolem domů se zakládaly zeleninové záhony, zahrady se ohraničovaly, přibýly kurníky a králíkárný, budovaly se malé kryty, sklepy dostávaly podpěry z pevných trámů. Nedlouho po válce se změnila i situace naší rodiny. My děti jsme postupně z domova odcházely, moji rodiče dům udržovali, opravovali, časem si jej koupili, zavedli ústřední topení, změnili uspořádání místností, vylepšili kuchyni i koupelnu. To vše se snahou zachovat nám, rozšiřující se rodině, pocit domova, přístavu, ve kterém jsme vždy všichni vítáni. Oba rodiče se zde dožili konce svých dnů a já jsem teprve před rokem dům nerada prodala.

Použitá literatura: Vladimír Karfík – rukopis vzpomínek na působení ve Zlíně

Ljuba Novotná, Zlín
březen 2010

³ Karfíkův dům Nad Ovčírnu má „americká“ okna, jiná, než okolní zástavba (pozn. red.)

Ota Hofmann: Život v baťovském domku

(Text byl sepsán pro seminární práci na téma Architektura města Zlína - mimo soutěž.)

I. Úvod

Nebudu psát nebo popisovat něco, o čem přede mnou psala řada lidí a podstatně erudovanějších, ani si to nenechám napsat od někoho „moudrého“, kdo se ve věci vyzná, ale napíši o tom, co jsem zažil a zažívám dosud, a to je o bydlení v jedné z Baťových staveb, baťovském jednodomku na Dílech.

Otec byl odborný učitel a do Zlína se posléze dostal také proto, že hrál závodně odbíjenou a Sokol Kroměříž, jehož byl hráčem, byl tehdy mistrem republiky. A za SK Baťa zde již hrál jeho spoluhráč z Kroměříže, J. Kozlík.

Původně jsme bydleli ve čtvrtdomku na Letné. Nedokáži říct přesně kde, i když mně to maminka v době mého mládí několikrát říkala. Nějak se mně to vykouřilo z hlavy. Tvrdila však také, že náš domek dostal na konci války přímý zásah, což se zase mně nezdálo, ale nikterak jsem po tom nepátral.

Na jaře 1939, to jsem měl $\frac{1}{4}$ roku, rodiče požádali o větší byt, chtěli půldomek. Bylo jim však řečeno, že pro učitele byly postaveny na Dílech-Lesní ulici učitelské jednodomky, ať se nastěhujeme tam.

Star. Špot	ved. Jurča	DOMEK 3112	pred.
Spod. s arba	do	PANÁK	
Lyreňák	"	-II-	
doděl	"	H. NČIRÍK	
práce tolařs.	"	GOUGELA	
instal. vody	"	FORAL	
-II- elektr.	"	ULK	
k z mír	"	ŠVACH	
postrývač	"	VRTALA	
natěrač	"	DVOULETÝ	

Zodpovědni za práci – taková cedule byla v každém domku

II. Náš domek č.p. 3112

A tak jsme se nastěhovali. Náš domek byl předposlední v řadě, pak bylo pole a tam stál osamoceně v poli dům, který vlastnili Škodovi, měli tam obchod a chodili jsme tam na mléko do konvičky. Bylo nás tehdy posléze pět, rodiče a tři kluci a dostávali jsme na příděl 2,5 litru denně.

JEDNODOMEK PRO UČITELE						
	Datum	Podpis		Datum	Podpis	Měřítko 1:100, 50
Navrhol:			Opravitel:			
Kreslil:			Změnil:			
Kontroloval:	21.7.1937	<i>Janec</i>	Doplnil:			číslo
Schválil:	21.7.1937	<i>Mutka</i>	Kopíroval:	21.7.1937	<i>Žalusk</i>	stavby výkresu
			Založil:			07328 3

Popis technického výkresu

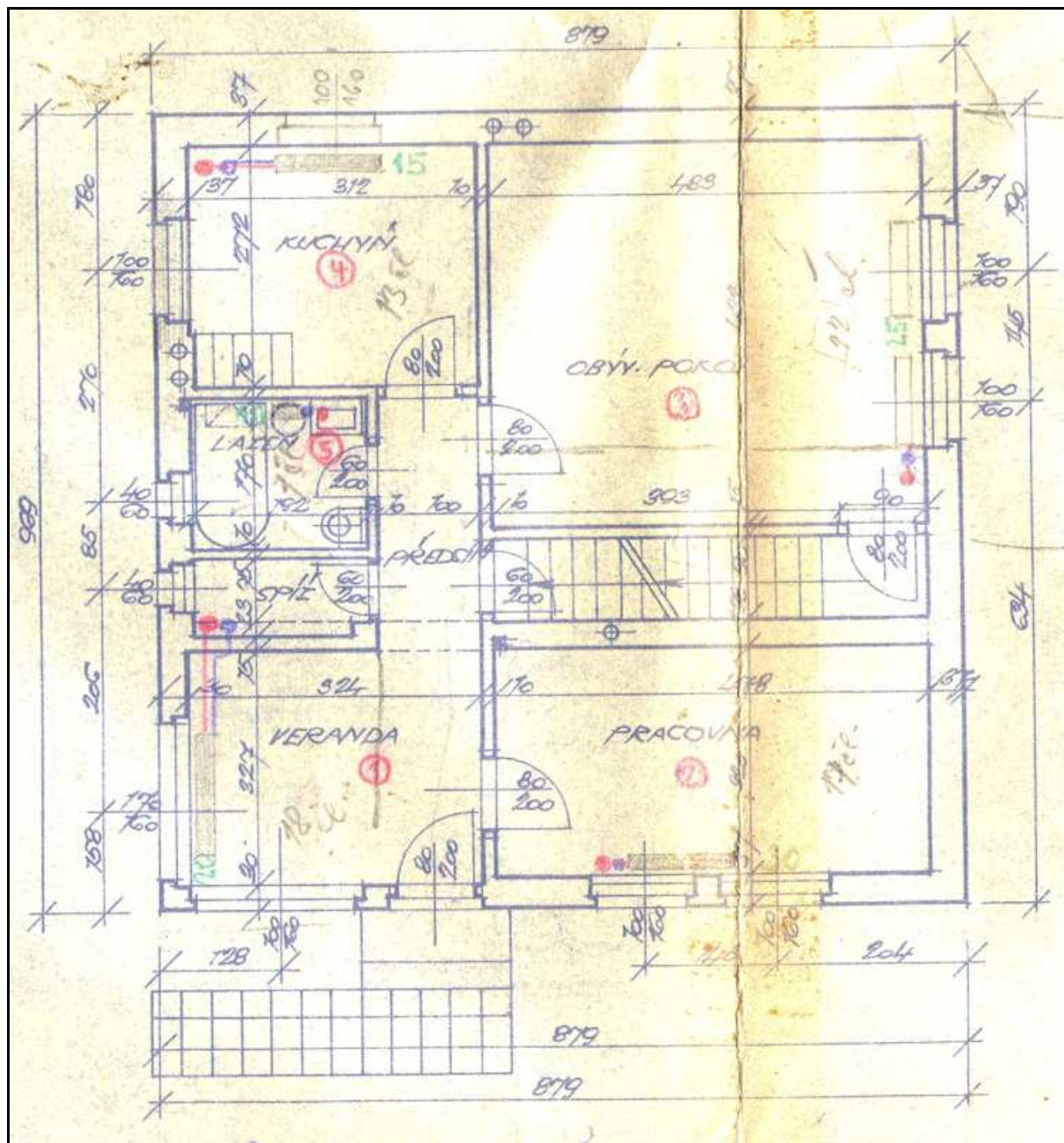
Maminka byla nadšená. Místnosti byly proti čtvrtdomku větší a samozřejmě celkově podstatně více prostoru. I pozemek kolem byl větší a ohraničen čerstvě nasazeným živým plotem. Na pozemku-zahrádce, byly nasazeny dva ovocné stromy, jabloně, z nichž jedna roste, víceméně z „piety“ doposud a přesto, že to není žádná super vyšlechtěná odrůda našimi výzkumnými šlechtitelskými ústavy, roste doposud, netrpí žádnými chorobami, má spoustu dobrých jablek, i když bohužel letních. Další stromy se v té době sadit nesměly, což jsem, když mně to maminka vyprávěla, nepochopil. Na konci ulice bydlel takový jako „důvěrník“ ulice, který na dodržování všelikých takových nařízení dohlížel a zároveň zprostředkoval styk s úřady při vyřizování různých žádostí, reklamací, potřebě oprav atd.

Domovní dveře byly umístěny na čelní straně domku směrem k cestě. Původně byl vstup chráněn zídou, takže se vstupovalo v pravém úhlu. Za nedlouhou dobu, na žádost prakticky všech obyvatelů, byla zídka, která měla asi chránit proti špatnému počasí, zbořena a nahrazena ještě druhými dveřmi a další dveře byly doplněny z verandy do zbylé části domu, také proti průvanu.

Z verandy se šlo na pravou stranu do pokoje, který byl podle plánu nazván pracovnou, my mu říkali „přední pokoj“. Rovně se pak vstoupilo do krátké chodby, kde byly dveře do spíže, koupelny, kuchyně a obývacího pokoje.

V koupelně byla vana na nožičkách, umývadlo, lázeňská kamna na dřevo pro ohřev vody při koupání a také WC.

V pokojích byly na podlaze parkety, zbytek betonový potěr natřený červeně, jak to ostatně bylo zvykem ve většině baťovských budov, včetně továrny. Zdi v koupelně a kuchyni byly do výšky 1,60 natřeny bílou olejovou barvou.

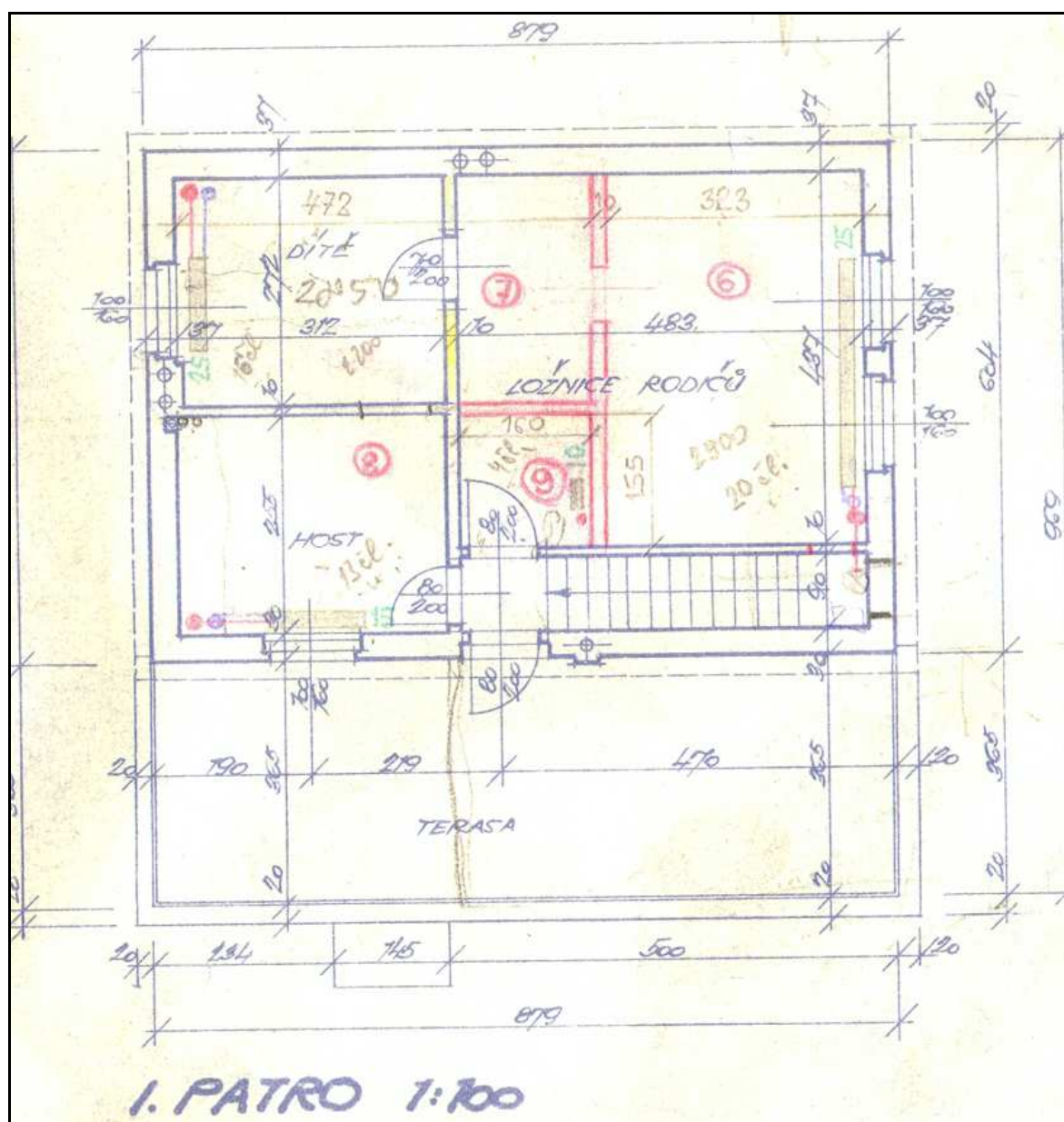

47

Z obývacího pokoje se šlo po dřevěném schodišti do 1. patra. Na horním odpočívadle byly dveře na velkou venkovní terasu, přímo pokojík pro hosta a vpravo pak vstup do ložnice. V ložnici pak byly ještě další dveře do dětského pokojíku. Podlahy byly dřevěné palubky. Stropy jsou dřevěné, což je vzhledem ke zvukové izolaci nevýhoda.

Okna v celém domku byla dřevěná modřínová kastlová okna, rozdělená na tři části. Horní vodorovně orientovaná část byla jako ventilačka a mohla být otevřená i za deště.

Vytápění bylo původně kamny na uhlí, měli jsme je v pracovně, obývacím pokoji a ložnici. Tam se ovšem topilo, je když byla velká zima. Uhlí bylo za války a i určitou dobu po válce na přídel, bylo ho málo, ale bylo a dalo se s tím vystačit.

Kopie původního plánu ke stavbě – I. patro

V roce 1963 jsem se oženil a vzápětí jsme měli syna. Prozatímně jsme bydleli v předním pokoji, dle výkresu „pracovna“ a uvažovali o tom, jak domek upravit tak, abychom mohli my, tj. já, manželka a syn a na druhé straně rodiče, bydlet společně a zároveň měli každý svůj vlastní prostor, vybavený včetně příslušenství. A tak vznikl plán na úpravu domku, v zásadě na dva byty. Navíc jsme chtěli vedle domku postavit garáž, jejíž střecha by byla jako terasa a sloužila jako přímé nástupní místo na schodiště do prvního patra tak, aby i vchod byl zvlášť. Byl ale velký problém se stavebním odborem tehdejšího Národního výboru. Jednou povolili úpravu horního patra, ale ne boční vchod s garáží, příště zase naopak. Po odvolání na kraj jsme konečně v roce 1965 začali s přestavbou.

V horním patře jsme odstranili zeď (označenou žlutě) a dostavěli zdi červené. Pokoj pro dítě se prodloužil, ložnice se zmenšila, ale stále byla dost velká. Vznikl čtverec (označený 9), kde jsme umístili 160cm vanu, umývadlo a záchod. V místnosti pro hosta jsme udělali kuchyň.

Zároveň jsme v celém domě udělali ústředí topení, samotížné na uhlí a koks. Vyměnili rozvody vody, odpady a částečně el. vedení. Topení bylo posléze rekonstruováno na naftu, původní kotel byl vybaven plnoautomatickým tlakovým hořákem Elektrooil, topná nafta byla za 0,90 Kč. Po zdražení nafty jsme pořídili plynový kotel Junkers.

Práce na úpravách byla hrozná, nic nebylo ke koupi, většina věcí se sháněla pod rukou, práce se prováděly svépomocí a s řemeslníky, kteří to dělali po své normální práci jako fušku.

Ve výhledovém plánu jsme měli ještě zastavět 2/3 terasy, kde by v patře vznikl další pokoj, stejný jako v přízemí „pracovna“. Měli jsme hotové plány včetně povolení, dokonce i převážnou část materiálu. Pak tatínek na jaře 1969 zemřel a maminka nám nabídla zadní pokoj v přízemí, že jí samotné zbytek přízemí bohatě stačí. A tak jsme již přístavbu na terase nerealizovali.

Udělali jsme ale řadu dalších úprav pro zlepšení bydlení, vyměnili např. okna za plastová, červené betonové podlahy nahradili dlažbou a linoleem, nové plechování střechy a terasy, novou zateplenou střechu, dlažbu na obou terasách, zateplili stropy předních místností pod terasou a řadu dalších vnitřních i venkovních úprav, aby se nám bydlelo dobře a byli s bydlením spokojeni.

Posléze jsme ještě uvažovali o zateplení domku a obložení cihlovými pásky. Od toho nás tehdy však někteří zrazovali, že vlastně dvě vrstvy lepidla (polystyren a pak cihlové pásky) zamezí „dýchání“ celé stavby a pokud se pořádně v zimě netopí a dost nevětrá, začnou některé venkovní rohy, zejména, když je tam vysoký nábytek, i plesnivět. Nevím, nejsem stavař, ale viděl jsem takové plesnivé rohy dokonce i v zatepleném činžáku. Určitě to však nelze generalizovat s tím, že takto zateplené stavby plesniví. A to, že jsme domek nakonec zateplili jen částečně, byl posléze hlavně důvod finanční.

III. Závěr

I když jsou energie nehorázně drahé a přes miliardové zisky společnosti stále zdražují, dobrovolně bych neměnil. Jak někteří obyvatelé činžovních domů říkají, že my, domkáři, si bydlíme skoro zadarmo, protože neplatíme nájem, je samozřejmě holý nesmysl. Mimo plateb SIPO (energie, rozhlas, televize) nutno počítat také nutnou údržbu a opravy. A to nemluvím o dalších úpravách a vylepšeních, které bychom chtěli se synem provést. Vždyť plánovaná životnost nebyla ani na třetinu doby, co už domky stojí a stále slouží.

Nedovedu si představit bydlení v činžáku, kde bych neměl kousek zahrádky, na kterou mohu vyjít, kdybych neměl svoji dílničku, kde stále něco kutím, garáž přímo u domu, kde jsem si, alespoň dříve, ledacos na autě sám opravil.

S bydlením jsme velmi spokojeni, uzpůsobili jsme si ho v rámci svých finančních možností k obrazu svému.

Ota Hoffmann, Zlín
duben 2010

Alexia Slováková: Moje rodné město Zlín

(Text byl sepsán pro seminární práci na téma Architektura města Zlína - mimo soutěž.)

Ve Zlíně žije už 5. generace našeho rodu. První kořeny zde údajně zapustil můj prapraděd, mlynář Juříček (tzv. Dolní mlýn stál na Zarámí), a to někdy kolem roku 1880. Bližší a přesnější údaje se nám bohužel nezachovaly, protože mlýn celý vyhořel a veškeré dokumenty byly zničeny.

Místo mlýna zde firma Baťa vybudovala vodní elektrárnu, protože se zde zachoval mlýnský náhon s vodou. (Tyto informace mám pouze z ústního podání mé babičky, která se narodila v roce 1890 a měla z toho období pouze kusé vzpomínky).

Mí rodiče se seznámili v Baťových obuvnických závodech. Otec se zde z mladého muže vypracoval na funkci mistra. Když se v roce 1944 chtěl oženit, dostal od firmy byt ve čtvrtdomku na ulici Kotěrova (v místě nad dnešní poliklinikou). V roce 1945 bylo toto místo bombardováno a z domku nezůstalo téměř nic. Poté se rodiče přestěhovali do půldomku na Lesní čtvrti. Toto bydlení bylo tehdy určeno pro lépe postavené zaměstnance. Byly to domky zcela moderní, celé podsklepené, s velkou půdou a rozlehlou zahradou.

Lesní čtvrť, jak už sám název napovídá, je postavena těsně u lesa, některé domky stojí téměř v lese. Zde jsem žila s rodiči a dvěma sourozenci až do roku 1972. To, že se nám proháněli králíci a veverky po zahradě, pro nás nebylo nic nového. Většinu času, jak v létě, tak i v zimě, jsme jako děti trávily v lese. Už jako malá školačka jsem dovedla poznat vícero druhů hřibů a různých živočichů včetně ptáků, kteří žijí v lese. Také jsme měli svá místa, kde jsme vždycky nějaké houby našli. Dokonce jsme měli i místa, kde rostly vynikající lanýže, v té době ještě málo známé houby. (V dnešní době se u nás už téměř volně nevyskytují). Na velké zahradě jsme také pěstovali veškerou zeleninu, která se zde pěstovat dala, včetně ovocných stromů, a dominantou zahrady byl velký stříbrný smrk. Ten tam stojí dodnes.

Krásné a milé vzpomínky mám na časté návštěvy u mé babičky na Letné. Zde to bylo zase něco trochu jiného. Tady ta zástavba byla poměrně staršího data a taky se zde žilo trochu jinak. Chovaly se zde slepice, králíci a dokonce i husy, které se přes léto ručně vykrmovaly bramborovými „šlíškama“.

Tady jsou domky postaveny blíže u sebe, zahrádky jsou poněkud menší a lidé si zde vidí téměř do kuchyně. Velice se mi líbilo a do dnešní doby na to mám pěkné vzpomínky, jak v letních měsících se sousedé sesedli venku na lavičkách a vykládalo se o všem možném a vše možné se taky probíralo, zkrátka tady věděl každý o každém téměř všechno.

Zvláštní kouzlo pro nás jako děti měly návštěvy u tetičky na Vodní ulici, kde stálo pár malých domečků (nyní v těch místech stojí několik víceposchodových domů), kde nebyla voda ani kanalizace. Pro vodu se chodilo ven k pumpě a na dvoře stála tzv. latrína, což pro nás bylo něco senzačního a neobvyklého.

Dodnes jsem zůstala věrna „baťovskému“ bydlení, i když jsem mohla volit mezi životem v Olomouci nebo ve Zlíně, „zelený“ Zlín zvítězil. Nyní žiji v domku, ve čtvrti Díly na ulici Lomená. Tyto domky byly postaveny v hromadné typové výstavbě (jsou jen částečně podsklepené s plochou střechou) v roce 1931.

Je jasné, že pro život v dnešní době je nutno provést u těchto domků větší nebo menší úpravy, ale každopádně bydlení je zde bezvadné, je to taková malá dědinka uprostřed města se zahrádkami a pobytem venku od jara do podzimu.

S mými vrstevníky ráda a často vzpomínám také na noční život v bývalém Gottwaldově. Střediskem byl hotel Moskva, kde v létě byly idylické taneční večírky na otevřené terase hotelu. Bylo to něco neobvyklého a senzačního, k tanci hrály známé i méně známé kapely i zpěváci. Velmi často zde vystupoval Gustav Brom se svým orchestrem a zpěvačkami Juditou Čeřovskou a Helenou Blehárovou. Také jim se zde velmi líbilo a rádi sem jezdili koncertovat. A vůbec celý hotel se svou terasou, kavárnou, divadelním (tanečním) sálem a jídelnou vyzařoval preciznost a zároveň jednoduchost a pohodu baťovského stylu.

Tyto faktory – preciznost, jednoduchost a účelovost – se, podle mne, odrážejí na stavbách a objektech, které vznikaly podle tohoto vzoru, a toto se prolíná také celým městem. A to bych řekla, že je na tom to kouzelné a zvláštní, zejména v dnešní uspěchané době, kdy je příjemné se na chvíli zastavit, třeba si sednout do nějakého parčíku na lavičku a obdivovat v této době rozkvetlé koberce narcisek, tulipánů a všudypřítomné zeleně.

Zlín a jeho blízké okolí považuji (i přes velké změny, které se zde udály za posledních 20 let a některé se mi vůbec nelíbí a myslím si, že zde do tohoto zlínského stylu ani nezapadají), za jedno z nejmalebnějších měst naší republiky. Je to prostě moje rodné město a jsem ráda a spokojená, že jsem zde prožila podstatnou a pro mne krásnou část svého dosavadního života, a doufám, že ještě nějakou pěknou část života zde prožiji.

Alexia Slováková, Zlín
20. dubna 2010

**Květoslava Bernátková: Zlínská architektura – Baťovský jednodomek
(od architekta Vladimíra Karfíka)**

(Výtah ze seminární práce na téma Česká a světová moderní architektura – mimo soutěž.)

Domek byl dokončen roku 1935 v obytné čtvrti Díly. Jedná se o nadstandardní jednodomek o rozměrech 8,75 m x 6 m:

částečně podsklepený, (asi polovina domku), červené pálené cihly, dvojitá dřevěná okna. V přízemí předsíň, kuchyň (3 x 290 m), koupelna s vanou, umývadlem a WC. Spíž a velký obývací pokoj (5,30 x 4 m) se dvěma okny. Z kuchyně a obývacího pokoje vedou dveře ke schodišti do prvního patra, kde jsou tři pokoje. Domek je bez garáže.

Domek, i když je starý, poskytuje poměrně komfortní bydlení – uprostřed zeleně – malá zahrádka a poskytuje také dostatek soukromí. Byl navržen velmi účelně. Nevýhodou je, že šířka venkovních cihlových stěn je 30 cm a domek v zimě neudržel teplo. Střecha je rovná – v letních dnech bylo v horních pokojích horko. Také schody byly poměrně strmé – mladým nevadily, ovšem staří lidé se do poschodí těžko dostali, (naši sousedé – staří kolem 80-90 let) lezli do schodů i dolů po čtyřech. Bydleli jen v přízemí. Další nevýhodou bylo, že v poschodí nebylo WC.

Květoslava Bernátková, Zlín
duben 2008

Ludmila Novotná: Architektura, která je mi blízká - Kolektivní dům ve Zlíně

(Text byl sepsán pro seminární práci na téma
Česká a světová moderní architektura – mimo soutěž.)

Pro téma své práce na závěr přednášek o moderní – hlavně české – architektuře jsem si zvolila úvahu o kvalitě bydlení v Kolektivním domě ve Zlíně, jeho obyvatelkou jsem byla od roku 1951 do roku 1974 a jeho častou návštěvnicí jsem dosud.

Kolektivní dům ve Zlíně patří k jedné z nepřehlédnutelných dominant tohoto města. Vnímala jsem jeho „širokou tvář“ a ochrannou výšku už jako malé dítě, které v něm žilo a vyrůstalo od počátku zabydlování tohoto objektu. Nechci zde uvádět technická data a odborné výrazy z oblasti architektury – k tomu mě chybí mnohem hlubší příslušné vzdělání.

Po letech života, strávených v tomto domě, jsem si začala postupně uvědomovat, že myšlenka kolektivního bydlení je sice krásná, leč pro reálný život poněkud utopická představa. Takto navrhované domy by musely být obydleny lidmi asi podobně zaměřenými, kultivovanými a hlavně náležitě poučenými, ochotnými respektovat autoritu správce domu. Více než stovka rodin, které tento dům postupně zabydlely (převážně s dětmi od kojeneckého do pubertálního věku), nepatřila rozhodně k tak uniformnímu a ukázněnému vzorku obyvatel. To bylo příčinou toho, že velmi rychle přestala – nebo vůbec nezačala – sloužit některá technická a společenská vybavení domu.

Například ke shozům na odpady, umístěným v každé etáži, musel být záhy zamezen přístup. Důvodem byl hustý kouř, který stoupal do společných chodeb obydlených pater ze spalovny v suterénu při každém pálení odpadu, neboť vinou nekázně obyvatel obsahoval materiál, nevhodný pro tento typ likvidace. Telefonní hovorny v každé druhé etáži nebyly snad nikdy do provozu uvedeny a prostor jedné z nich sloužil jako sklad čistícího nářadí pro úklidovou službu.

Rovněž závěr společného stravování obyvatel Kolektivního domu v prostorné jídelně v přízemí vzal brzy zasně. Když pro nezájem uživatelů se z jídelny stala hospoda – byť veřejnosti presentovaná honosnějším názvem restaurace. Z její hlučné existence měli užitek snad jen její návštěvníci. Z obyvatel domu pak už jen my, žíznivé děti, které jsme velmi brzy v horkých dnech odhalily nechráněný přístup ke skladovým prostorům restaurace...

Naším zaměstnaným maminkám zbyly z kolektivního komfortu k dispozici pouze maličké kuchyňské koutky, které při plném provozu nestačila vzduchotechnika odvětrávat. A k tomu připočtu ještě společnou prádelnu a sušárnu prádla s mandlem v suterénu, do nichž se však přepravou mokrého prádla z bytu (prádlo se přes noc namáčelo!) musela zaměstnat ještě další zdatná osoba z domácnosti. Ještě, že fungovaly dva výtahy, hlavně tzv. nákladní, který jezdil až do suterénu. Ze dvou teras na střeše domu (severní a jižní) se staly sušárny prádla. Na rekreaci – slunění a oddych – tedy původnímu účelu, nesloužily nikdy, nebo snad jen

velmi krátce. Pohled na pradelny, věšící tam prádlo, k relaxaci nepřispěl a rekreant riskoval, že na něj bude pohlíženo jako na povaleče. A to se v těch letech nenosilo.

Za zmínku stojí jižní trakt, určený pro provoz školky a jeslí. Velkoryse řešený, rozlehlý, patří k jedinému místu, které z hlediska své funkce plnilo a dosud plní svůj účel celkem dobře. Jako dítě jsem byla rovněž jeho „nuceným“ uživatelem. Dosud si pamatuji prostorné herny s prosklenými dveřmi do zahrady, vysoké stromy a okna s nízkým parapetem, která nám dovozovala pohodlně pozorovat dění venku... plno světla, ale neustálý pocit zimy, chladu, nedovedu posoudit, zda vinou častého větrání, vysokých stropů – nebo to byl prostě jen psychický stav malého děcka, odloučeného na celý den od rodičů. K dispozici měly děti krásnou prostornou zahradu.

Škoda, že ve dvou kruhových betonových brouzdalištích nebyla nikdy voda, ale jen písek na hraní. Ráda však přiznávám, že tyto prostory jeslí, ale hlavně školky, stanovily jakousi „laťku“ – podle nich jsem později sama jako matka hledala a posuzovala tato zařízení, v nichž měly trávit určený čas i moje děti. Jsem ráda, že v blízkosti svého bydliště jsem takové místo našla. Vyhovovalo mému pohledu nejen v exteriéru – skryté v zelené zahradě, plášť objektu obložen cihlovým páskem, ale také prostorné interiéry herny a nízké parapety širokých oken při prvním pohledu vyvolaly dávno zapomenutý dojem jasu a dětské touhy vyběhnout do zahrady...

Starší mládeži v domě – sice velmi zřídka – sloužila hezky vybavená klubovna v přízemí a tzv. tělocvična v posledním patře, dříve neobývaném. Klubovna byla využívána obyvateli hlavně ke konání domovních schůzí, občasného využití se jí dostalo, když se jedna z obyvatelk domu ujala vedení zájmového kroužku pro malé děti.

Vzpomínám si také, že tato místnost byla někdy koncem padesátých let využívána několik málo dní v roce hlavně mužskou částí obyvatel ke sledování hokejových přenosů v televizi – byl to tenkrát asi jediný aparát v domě. Druhý den byla v klubovně otevřena okna celý den dokořán, aby se vyvětral cigaretový kouř z místnosti vybavené nádherným vínovým kobercem s perským vzorem, s koženými křesly... vždy mne lákalo pohladit krásný zelený potah kulečnickového stolu...

Tělocvična v posledním patře rovněž nesloužila svému účelu. V bytech o patro níž si obyvatelé stěžovali na přílišný hluk, proto byl zájemcům o její využití zakázán přístup.

Je pravdou, že v době zahájení obydlování domu byly byty na svou dobu vybaveny poměrně dobře. Součástí bytu byly tzv. „erární“ doplňky – vestavěné skříně, stůl se dvěma židlemi, skromná, ale vybavená kuchyňka a koupelna. V dokumentaci k tomuto domu je zmiňovaná také možnost volného přemísťování plné okenní výplně dle potřeb obyvatel. Že tato možnost existovala, netušil však asi nikdo z uživatelů bytů. Soudím tak podle toho, že ji nikdo nevyužil. Sporadicky (včetně naší rodiny) se využilo možnosti posunu dělící dřevěné příčky mezi jednotlivými místnostmi obytné buňky. Ovšem firma, která by tento úkol zvládla, neexisto-

vala, a ne každý obyvatel byl schopen jej sám realizovat. Uživatelé také brzy rezignovali na pokusy cokoli v bytech realizovat dle svých představ. Byli sešňerováni různými základy, co se smí a co ne. Ke změnám dochází až v posledních letech, kdy „disciplinovaní“ starousedlíci odcházejí a dům zabydlují nové generace s jinými požadavky na komfort.

Ludmila Novotná, Zlín

24. dubna 2008

Osobní dovětek

Doufám, milý čtenáři, že vzpomínky na 20. století, které přinesly do tohoto sborníku hlavně realitu Zlína, se Vám líbily. Mně ano a vyprovokovaly mě také ke vzpomínání. Jsem ve věku, kdy bych už mohla rozšířit řady posluchačů U3V, a tak si dovoluji závěrem přidat něco za sebe.

Nepatřím ke Zlíňanům, kteří okusili baťovské bydlení, ale samozřejmě ho znám. Když jsme se sestrou denně chodily ze Zálešné ze školy domů přes půldomkovou čtvrť Kúty, spolužačky nás zvaly na návštěvu. Můj hlavní dojem? Je to tu malé, maličké. Ale ony si nestěžovaly. V domcích žily spokojeně se sourozenci a často i s babičkami, takže pětičlenné rodiny tu byly zabydleny docela normálně. Těch pouhých 60 čtverečních metrů půldomkové plochy mi v mysli ale nakonec stejně „rehabitovalo“ až to, když se výstavba panelových domů změnila v našem městě z původních, slušně prostorných, na typické panelové „králíkářny“ konce 60. a začátku 70. let. Zlatý půldomek! U Kútů ještě zůstanu. Byla to čtvrť, kde se začalo asi nejdříve s plošným generálkováním staveb. Až to bylo hotovo, socialistická radnice „konceptně“ rozhodla, že tato čtvrť na rovině je příliš výhodná pro moderní intenzivní výstavbu, než aby na ní stále byly staré půldomky. A tak se bouralo a postavily se velké bloky paneláků. Jednou jsem měla možnost zeptat se odbornice z radnice, kolik na této přestavbě město získalo, o kolik více lidí zde tedy oproti minulosti bydlí? „Ani o jednoho“, zněla překvapivá odpověď. Možná, že někdo si jednou na toto téma zpracuje disertační práci z oboru urbanismu.

A ještě jedna vzpomínka, ale jen taková, co jsem slyšela od staré generace, od mého prastrýce Josefa. Ten se přistěhoval ve 30. letech z Čech do Zlína za práci a dostal i se svou novomanželkou klíčky od firemních půldomků - vybrali si s tetou Zálešnou. Byli z chudých poměrů a s povděkem rychle zvykli novému domečku. V okolí však byli lidé ještě z chudšího kraje, z Valašska. A tak strýc viděl i to, že takovou plochu noví příchozí ani neuměli obydlet, nepotřebovali vůbec horní patro! Měli tam proto posady se slepicemi a králíky. A tehdy zasahovala paní, které se familiérně říkalo Leopoldová. Byla to sociální pracovnice firmy Baťa, Marie Leopoldová Baťová, která intervenovala v domácnostech a starala se o řádné využívání firemního bydlení. Učila lidi, jak se doma zařídit, dbala, aby bylo pečováno o děti a zřejmě i o rodinný život. Při svých pochůzkách, při nichž možná prvotním cílem bylo chránit firemní majetek, se často dostávala v domácnostech i k věcem, které lidé neradi dávají na odiv, a proto toto „slídění“ prý nebylo všeobecně oblíbeno. To je velký rozdíl od vzpomínky v příspěvku Věry Štefkové! Moje babička vzpomínala, že jí jednou přišla také domů (to bylo něco na mou babičku!), ale ta ji nepustila dál, než do kuchyně. Bylo to asi v době, kdy má maminka měla zahájit školní docházku. Babička si to mohla dovolit, bydlela ve svém.

Firma ve své filosofii bydlení nepodporovala žádné pěstování a chovy. Lidé směli mít přistavenou jen uhelnu – dřevárnu (chovy drůbeže a králíků přinesla až válka, dobře pamatuju jak ještě dlouho po ní „zdobily“ malé zahrádky rozsáhlé kůlny a bývalé králíkářny, které

postupně velmi pomalu mizely). Po práci měli mít baťovci volný čas. Třeba si koupit auto a jezdit na výlety. Firma si také přála, aby lidé bydleli v jejich domcích, nepodporovala individuální výstavbu rodinných domků, měla-li na to „páku“. V této souvislosti mi kdysi vyprávěl jeden pán, který měl před válkou pěknou sumu na firemním kontě a jeho touhou byl vlastní dům, že se pokoušel několikrát využít tyto peníze na stavbu, ale nikdy mu je pro takový účel z konta neuvolnili. Buď si tak chtěla firma posílit svou moc nad pracovníkem nebo to bylo jen kvůli filosofii, že lidé mají mít po práci volno a užívat ho a veškeré pracovní myšlenky věnovat firmě (a stavba vlastního domu třeba s větší zahradou už je samozřejmě starost).

Kdybych já sama měla určit, co byl baťovský typický standard bydlení, asi bych řekla – vodovod do domu a koupelna vybavená vanou a splachovacím záchodem pro všechny už od 20. let. Vždyť i ve 30. letech se v naší republice běžně budovaly domky se suchým záchodem na dvoře! Lednička i pračka na elektřinu asi standardem moc nebyla, jen u bohatých. Ještě za dob mého dětství (60. léta) jsme vídávaly se sestrou cestou ze školy vyjíždět z půldomků rodinné výpravy s vozičky naloženými vaničkami a koši, jak míří v čase „velkého prádla“ k prádelnám (v každé velké čtvrti původně jedna byla).

Do sborníku jsem zařadila také pěknou vzpomínku na Kolektivní dům, i když tento dům již do baťovského bydlení nespadá. Navazuje ale osobou Le Corbusiera na předválečný zlínský urbanismus. Byl to právě Le Corbusier, kdo byl tvůrcem myšlenky kolektivního domu, který měl osvobodit člověka nové doby od banálních starostí jako je třeba příprava stravy a poskytnout mu v jeho blízkosti navíc komfort, které jiné domy nemají. Sama jsem v bytě v Kolektivním domě ve Zlíně jednou byla na návštěvě jako malá a „paní domu“ nás seznámila se svým královstvím. S maminkou jsme se divily maličké kuchyni. Paní ovšem řekla, že jim bylo řečeno, že je to jen čajová (resp. kávová) kuchyňka. Na jídlo se mělo chodit do přízemní restaurace. Samozřejmě, že paní tam vařila zcela normálně, ovšem za stísněných poměrů. Proto asi ona vzpomínka paní Ludmily Novotné na hustý dým z domovní spalovny. Byla to určitě systémová chyba, ne nekázeň. Vždyť spalovna budovaná s parametry hlavně na pálení papíru (třeba obalů od oplatků) pálila komunální odpad, který do shozů běžně házely jejich vzorné maminky. Ne všechny ideály architektů je tedy možno snadno realizovat! Zato ideál malých domků v zahradách z dob největšího rozkvětu firmy Baťa prověřil čas.

Ing. Miroslava Veselá, Zlín
Knihovna UTB, září 2010